

„Helyzet van”

Vázlat a szlovákiai magyar iskolákban folyó történelemtanítás állapotáról egy kérdőíves felmérés alapján*

ATTILA SIMON

„There is a case”

Summary on the State of History Teaching at Hungarian Schools
in Slovakia on the Basis of Questionnaire Survey

371.311:372.893

376.7(437.6)(=511.141):372.893

Hungarian schools in Slovakia, history teaching, questionnaire survey, qualified pedagogues, unqualified pedagogues, curricula, textbooks, teaching tools

Közismert tény, hogy az anyanyelvű oktatás helyzete és minősége meghatározó jelentőségű a szlovákiai magyar kisebbség jelene és jövője szempontjából. Olyan téma ez, amely a szlovákiai magyar közbeszédben is állandóan jelen van, bár sokszor csupán kampányszerűen: a beiratások, a pedagógusnap, a bizonyítványosztás kapcsán. Az utóbbi időkben oktatáspolitikánk szinte teljes potenciálja a magyar egyetem megteremtésére irányult. Teljes joggal, hiszen az egyetem létrehozása (s remélhetőleg eredményes működése) az egész szlovákiai magyar közoktatásra (tehát a közép- és alsó fokú oktatásra is) kiható jelentőséggel bír. Az oktatási felépítmény szükséges fejlesztése mellett azonban mintha megfeleledkezni a közoktatás tartalmi és minőségi problémáiról. Márpedig iskoláink versenyképessé tétele jelentős mértékben az ott folyó szakmai munka minőségétől függ.

A problémák kezelésének elmaradása alapvetően a szlovákiai magyar oktatásügy hosszú távú fejlesztési koncepciójának a hiányára vezethető vissza, amelynek kidolgozása csak a szakmai szervezetek (lásd Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége – továbbiakban SZMPSZ, Katedra Társaság stb.) és a politika együttműködése által valósulhatna meg. Az utóbbi évek tapasztalatai azonban az ilyen irányú párbeszéd hiányára mutatnak. A szakmai szervezetek között sem a legoptimálisabbak a kapcsolatok (lásd például az SZMPSZ és a Katedra Társaság viszonyát), a politika viszont sokszor csak addig érzi felelőségét (legalábbis ez kívülről így tűnik), amíg a neki tetsző csinovnyikot az iskolai igazgatói székbe ülteti. Egy ilyen fejlesztési koncepció elkészítésének elodázása azonban hosszú távon tarthatatlan, miképp sokáig már azt a kérdést sem lehet megkerülni, vajon megoldhatók-e problémáink oktatási öngazdálkodásunk megteremtése nélkül. A hasonlóan fontos és máig megválaszolatlan kérdések közül csupán kettőt említsünk: a szlovákiai magyar iskolák és a roma gyerekek; iskoláink az integráció után, avagy amikor már nemcsak a szlovák iskola jelenti a konkurenciát, hanem a magyarországi iskolák is.

A hazai oktatásügyünket sújtó problémák természetesen csak részben oktatáspolitikai jellegűek, s legalább ilyen súlyúak azok a szakmai kérdések, amelyek meg-

* A tanulmány elkészítését a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány támogatta.

oldása nem a politika, hanem a szakemberek beavatkozását igénylik. Különösen sok a kezeletlen probléma az egyes tantárgyak esetében, így a történelem tanítása kapcsán is.

A szlovákiai magyar iskolákban folyó történelemoktatás, mint egy állatorvosi ló viseli magán hazai oktatásügyünk minden betegségét. A szlovákiai (szlovák és magyar nyelvű) történelemoktatás válsága már a rendszerváltás előtt megkezdődött. A szocializmus alatti években ezt a tantárgyat a rendszer egyik kiszolgálójává kívánták változtatni. A történelemtanárok felé sugalmazott cél nem a tudományág eredményeinek minél teljesebb prezentációja volt, hanem az, hogy a diákokat a párt által meghatározott értékekkel és tradíciókkal való azonosulásra neveljék. Noha a pedagógusok jelentős része ez alól kibújít, és megpróbált valós értékeket közvetíteni a diákok felé, akadtak (s nem is kevesen), akik beálltak a sorba. A történelem ideológiai tantárggyá vált, értéke devalválódott.

A (Cseh)szlovákiában 1989-től kezdődően lezajlott rendszerváltás, az addigi, a hatalmat hol készségesen, hol pedig csak a látszat kedvéért kiszolgáló történelemtanítást merőben új helyzet elé állította. A kérdés, mint más rendszerváltó országban itt is az volt, sikerül-e a Szlovákiában folyó történelemoktatást megszabadítani az ideológiai kötöttségektől és az állami paternalizmustól, s egyben modern módszertani alapokra is helyezni. Több mint egy évtizeddel a bársonyos forradalom után és Szlovákia Európai Unióba való belépésének időszakában elmondható, hogy a fentiekben felsorolt célokot csak félig sikerült megvalósítani. A szlovákiai történelemtanítás tartalmi megújulása viszonylag gyorsan és zökkenőmentesen lezajlott, s az 1989 előtti erősen átideologizált és a történelmi folyamatok súlypontjaként az osztályharcot beállító és sulykoló oktatás már a múlté. Továbbra is megmaradt azonban az állam érdeklődése a történelem oktatása iránt, hiszen az új politikai vezetés ismét csak saját legitimációjára akarta felhasználni azt. Igaz, az ideológiai töltetet közben felváltották a nemzeti célkitűzések. A lényeg azonban ugyanaz maradt: még mindig nem tettek le arról az idejétmúlt nézetről, amelyre E. B. Wesley is felhívja a figyelmet, s mely szerint „a társadalomnak azért van szüksége a történelemoktatásra, hogy annak segítségével engedelmességet, műveltséget, alázatot, hazafiasságot, polgári öntudatot és egyéb kívánatos eredményeket töltsön a fejekbe” (Kratochvíl 2000).

A „múlt ellenőrzéséről” szóló viták így elterelték és továbbra is elterelik a figyelmet a történelemtanítás igazi szakmai-módszertani megújításáról, ami a mai napig nem következett be. Ezért a szlovákiai történelemoktatás továbbra is a hagyományos közép-európai utat járja: a lexikális elemek sulykolására, minél több tény, adat, évszám megtanítására törekszik. Miközben a történelmi események értékelésére, a múlt és a jelen közötti összefüggések felfedezésére, önálló véleményalkotásra viszont nem készíti fel a diákokat. Knausz Imre, kiváló magyarországi szakember talál megállapítása szerint „a kronológiai adatok éppoly lényeges csontvázat alkotják a történelemnek, mint a képletek a fizikának, de amikor csak a csontvázat látjuk, akkor már nem az étellel, hanem a halállal van dolgunk” (Knausz 2001:9).

Noha a rendszerváltás kapcsán sokan azt várták, hogy a történelemtanítás újból visszakapja régi rangját és felértékelődik jelentősége, ez nem következett be, sőt ellentétes folyamatok indultak meg. Az ideológiai kényszer alól felszabadult történetírás és történelemtanítás a közvélemény és a média az eddiginél is kiszámíthatatlanabb hatása alá került. „Ezek a szándékok az előző történelmi korszakok ne-

gálásában, a régmúlt és közelmúlt történelmi csomópontjainak átértékelésében, a fejlődés új alternatíváinak felmutatásában, az ún. fehér foltokra való rámutatásban és a mindenki számára elfogadható végleges és abszolút igazságok kinyilvánításában jelentkeztek” – jegyezte meg ezzel kapcsolatban egyik dolgozatában Viliam Kratochvíl, a pozsonyi Comenius Egyetem Történelem Tanszékének módszertani szakembere (Kratochvíl 2000). Természetes, hogy mindez a történelmet oktató pedagógusok elbizonytalanodását, bizonyos mértékig kompetenciájuk megkérdőjelezését vonta magával. Tehát nemcsak a történetírás eddigi evidenciái kérdőjeleződtek meg, hanem általuk a történelemtanítás szavahihetősége, szakmaisága is, ami máig érezteti hatását. Mivel kiderült, hogy „minden másként volt” a történelem egyre inkább elveszítette tudományos rangját, „plebejus tudománnyá” vált, amit mindenki érteni és tudni vélt. A társadalomnak megnőtt az igénye a múlt ismeretei iránt, ezeket az ismereteket azonban elsősorban nem az iskola által akarta biztosítani. A történelemnek mint tantárgynak az értékvesztése pedig az iskolán belül is folytatódott. A rendszerváltást követő megváltozott társadalmi igények és értékrend más tantárgyakat értékelték fel, s az iskolákon belül a tantárgyak között kialakult hamis, de az oktatás mindnapjait mégis meghatározó sorrendjében a történelem egyre hátrább került. Ha ehhez még hozzávesszük azt, hogy a történelem azok közé a tantárgyak közé tartozik, amelyek esetében a tankönyvi ellátás a mai napig megoldatlan (különösen a gimnáziumok esetében), akkor nem kell csodálkoznunk a tantárgy általános megítélésén és állapotán.

A szlovákiai magyar iskolákban folyó történelemoktatásnak talán még a szlovákiai átlagnál is nagyobb problémákkal kell megküzdenie. Ezt elsősorban a megfelelően képzett pedagógusok hiánya, a már kritikussá váló tankönyvhiány, a tananyag tartalmi előírásai és a diákok valós igényei között feszülő ellentétek okozzák. A felsorolt problémák gyújtópontját a nemzeti történelem oktatása jelenti, amely mindig is megoldatlan kérdésként nehezedett a pedagógusok vállára. Ebben a tekintetben a rendszerváltás sem hozott nagyobb változást. Előtte ugyanis a korabeli szlovák történelemszemlélet jegyében valamiféle kvázi csehszlovák történelem megkonstruálása jelentette a szlovákiai történelemoktatás valóságát.¹ A rendszerváltást követően ezt a szlovák nemzeti múltnak a tananyagba való erőteljes beemelése váltotta fel, amelynek a keretei között a magyar nemzeti történelemnek és főleg a szlovákiai magyar kisebbség történelmének nem juthatott hely. Ezt a helyzetet még az utóbbi időkben a szlovák historiográfiában bekövetkezett szemléletváltozás sem tudta érdemlegesen megváltoztatni. Ezt a változást legjobban a közös történelem (a magyarok és szlovákok közös történelmének – S.A.) birtokbavételének szándéka fejezi ki, amely markánsan különbözik attól a korábbi szemlélettől, amely kizárólag Nagy-Moráviára, majd az XVIII. század végétől meginduló szlovák nemzeti mozgalmakra szűkítette le a szlovák nemzeti történelmet.²

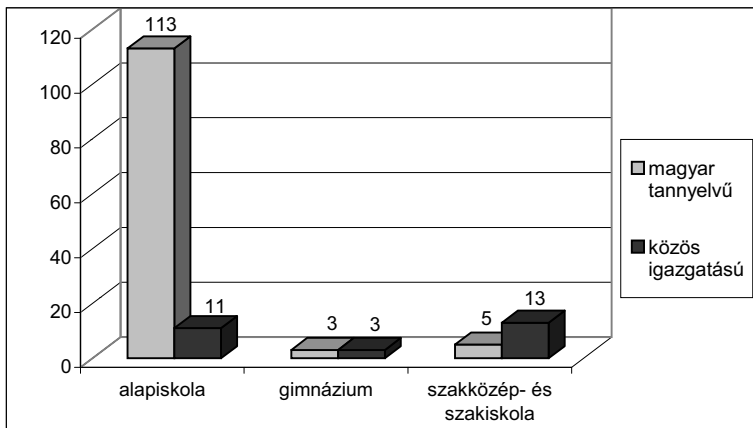
A szlovákiai magyar társadalomnak mint kisebbségi közösségnek a többségi nemzetől eltérőek a történelemtanítás tartalmával szemben támasztott követelményei. Azt is elvárja az iskoláinkon folyó történelemoktatástól, hogy az egyetemes történelem ismeretanyaga mellett a magyar nemzeti történelmet is megismertesse a diákokkal, sőt nemzeti öntudatra nevelje őket. Ez a célkitűzés azonban egyáltalán nem áll összhangban a jelenlegi tantervi előírásokkal, tankönyvekkel és a Szlovákiában folyó tanárképzéssel sem, amelyek szinte kizárólag a többségi nemzet szempontrendszerét tükrözik vissza.

A szlovákiai magyar iskolákban folyó történelemoktatás állapota egy kérdőíves felmérés alapján

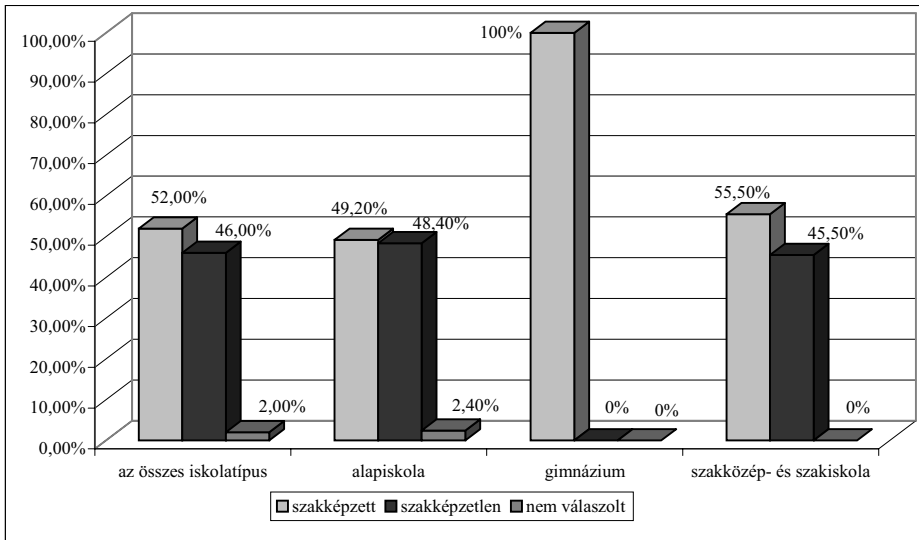
A fenti problémák tudatosítása vezetett ahhoz az elhatározáshoz, hogy felmérjük történelemoktatásunk állapotát, s javaslatokat tegyünk a szükséges lépésekre. Az alábbiakban egy 2003 tavaszán lezajlott kérdőíves felmérés tapasztalatait kívánjuk közzétenni. A dolgozatban tárgyalt kérdőíves felmérés ötlete a Történelemtanárok Társulásától származik. A Társulás ebben a törekvésében kiváló partnerre talált a Fórum Kisebbségkutató Intézetben, amely nemcsak infrastruktúráját és anyagi segítségét ajánlotta fel, hanem a kérdőíves felmérések módszertanában eddig felhalmozott tapasztalatait is. A kérdőíveket közel 200 szlovákiai magyar iskolába (teljes szervezésű alapiskolákba, ill. középiskolákba) juttattuk el. A felmérés első sikereként könyvelhető el, hogy 123 iskolából érkeztek vissza kitöltött kérdőívek. A legtöbb iskolában csupán egyetlen tanár töltötte ki őket, volt azonban néhány olyan intézmény is, ahol minden történelmet oktató pedagógus külön kérdőívet töltött ki, így összességében 148 kérdőív érkezett vissza. Néhány iskola – főleg gimnáziumokról van szó – megkésve küldte vissza a kérdőívet, sajnos ezeket a számítógépes feldolgozás miatt már nem vettük figyelembe az eredmények kiértékelésekor.

A kérdőíveket egyaránt kiküldtük magyar igazgatású és vegyes tannyelvű iskolákba is. Az 1. ábra adatai azt mutatják, hogy hány kérdőívet küldtek vissza a magyar tannyelvű és hányat a vegyes tannyelvű iskolából. Az alapiskolák esetén jól látható különbségnek feltehetően szubjektív okai is lehetnek. Mivel a kérdőívek az iskola címére mentek ki, azok először az igazgató vagy helyettese kezébe kerültek, s a közös igazgatású iskolákban, ahol többnyire szlovák az igazgató vagy a helyettese, sokkal kevésbé tarthatták fontosnak, hogy a pedagógust a kérdőív kitöltésére és visszaküldésére biztassák, mint a magyar igazgatású iskolák esetén. A gimnáziumokból viszont feltűnően kevés kérdőív érkezett vissza.

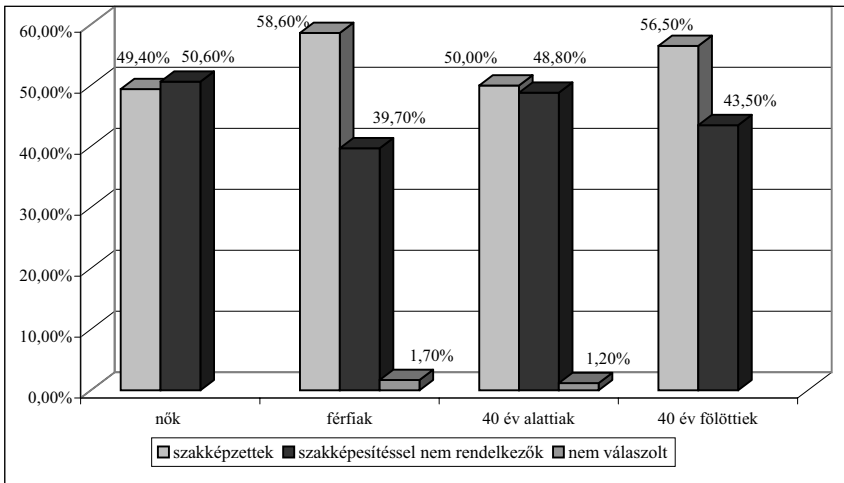
1. ábra. A visszaérkezett kérdőívek iskolák szerinti megoszlása

2. ábra. A pedagógusok szakképzettsége az egyes iskolatípusokban

3. ábra. A pedagógusok szakképzettsége nem és kor szerint

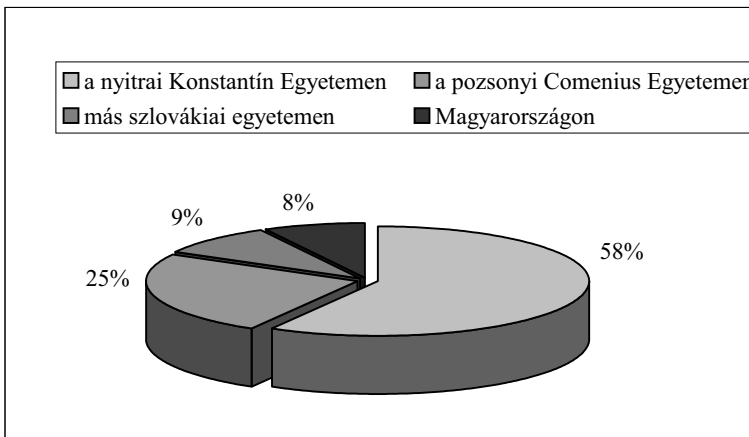

A szakképzettségnek a pedagógiai munkára gyakorolt hatásáról a tanulmány további fejezeteiben kívánunk szót ejteni, azon viszont érdemes elgondolkodni, hogy miért ez a helyzet. Az egyik magyarázat a tantárgy kétségkívül alacsony presztízséből fakad. Iskoláink egy részében ugyanis felülkerekedett egy olyan felfogás, amely szerint vannak fontos és kevésbé fontos tantárgyak, más szóval tudományok és áltudományok. A történelem pedig kétségkívül az utóbbi csoportba került. Ehhez hozzájárult az, hogy a rendszerváltás előtti évtizedekben tanított „hivatalos hazugságok”, majd a rendszerváltás által felszínre hozott „minden másképp volt” jelszó az egész tantárgyat és az érintett pedagógusokat is ellehetetlenítette. Ezért hallani annyiszor, „hogyan ez csak mese”, amelyet bárki el tud mondani. Ezért is egyszerűbb az igazgatók számára a fölösleges történelemórákat más szakot végzetek (magyar-

sok, földrajzosok, netán matematikusok) között felosztani, mint egy újabb szakképesített tanerőt felvenni (amelyből amúgy sincs nagy kínálat). Vajon a fordítottjára van-e példa? Tanítanak-e iskoláinkban magyar irodalmat, matematikát vagy földrajzot történelem szakosok? Talán ez utóbbit néhány helyen igen, de az ilyen gyakorlat szerencsére ritka. Mert a mai követelmények közepette ez nem megoldás. S hogy a fentieket alátámasszuk, néhány a kérdőiekből kimazsolázott extrém példát is felsorolunk arra, hogy milyen szakpárosításokban is tanítják iskoláinkon a történelmet. Előrebocsátjuk azonban, hogy ezért legkevésbé az érintett pedagógus a felelős. Van tehát olyan iskola, ahol az andralógus végzettségű pedagógus például német nyelv, földrajz, tánc és testnevelés mellett tanít történelmet; a fizika-kémia szakos tanár polgári nevelést, természetrajzot, honismeretet és történelmet tanít; a csupán gimnáziumi végzettséggel rendelkező kolléga a földrajz, testnevelés, technikai nevelés és polgári nevelés mellett tanít történelmet stb.

Az oktatás minősége szempontjából az sem mellékes, hogy a szakképzett pedagógusok hol, melyik egyetemen szerezték tanári oklevelüket. A szlovákiai magyar pedagógusok nagy része számára hosszú évtizedeken keresztül a nyitrai főiskola, újabban Konstantín Egyetem, ill. a pozsonyi Comenius Egyetem biztosított erre lehetőséget. A történelem szakosok viszonylag kis hányada szerezte diplomáját más szlovákiai egyetemen, esetleg Magyarországon. A felmérés szempontjából főként ez utóbbi kategória bizonyult érdekesnek, hiszen válaszaik sok szempontból más értékrendet tükröznek, mint a Szlovákiában végzetteké. A felmérés alapján elmondható, hogy a történelmet oktató pedagógusok valamivel több mint fele a nyitrai Konstantín Egyetemen, közel 20%-uk a pozsonyi Comenius Egyetemen, egy tizedük pedig Magyarországon szerezte diplomáját.

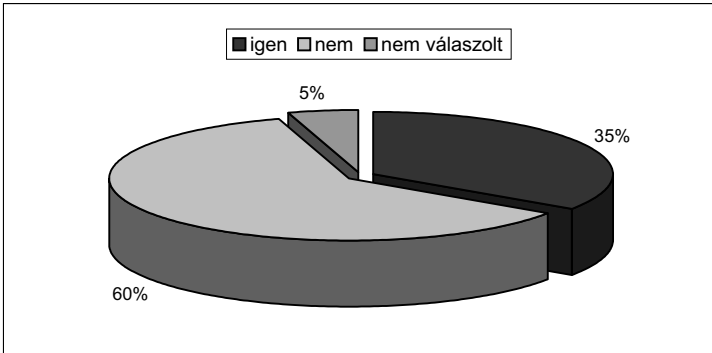
4. ábra. Hol szerezte történelemtanári diplomáját?

Egy olyan szituációban, amikor a szaktantárgyat oktatók fele nem rendelkezik szakképesítéssel különösen nagy szerepet kaphatnak a különféle továbbképzések, módszertani jellegű programok, nyári egyetemek. Ám az ilyen rendezvények nemcsak a szakképesítéssel nem rendelkező tanárok számára jelentenek lehetőséget az „utántanulásra”, hanem a többnyire szlovákiai egyetemet végzett és ezért a magyar nemzeti történelmet ott nem tanuló kollégák részére is. A felmérésből azonban mégis az derül ki, hogy minimális az érdeklődés a továbbképzések iránt. A 148

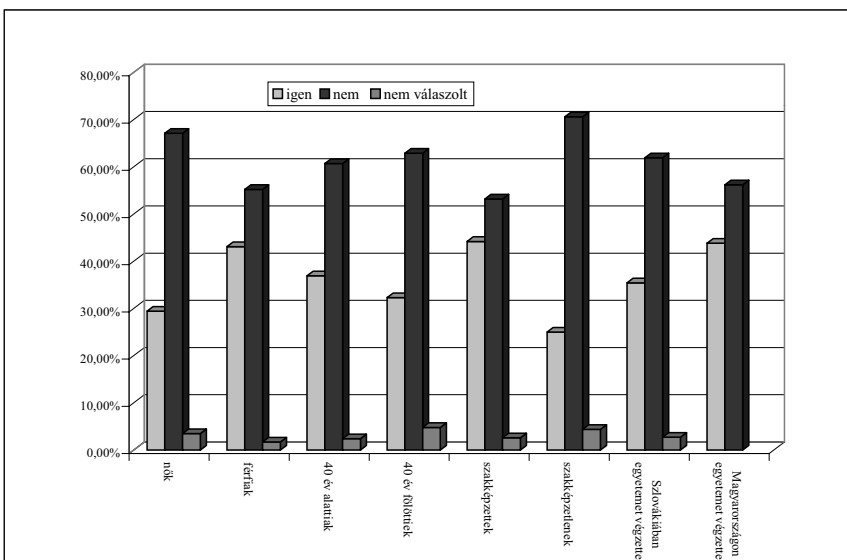
megkérdezettből ugyanis csupán 51-en válaszoltak igennel arra a kérdésre, hogy az utóbbi években részt vettek-e hasonló rendezvényen.

5. ábra. Részt vett-e az utóbbi években valamilyen továbbképzésen, nyári egyetemen?

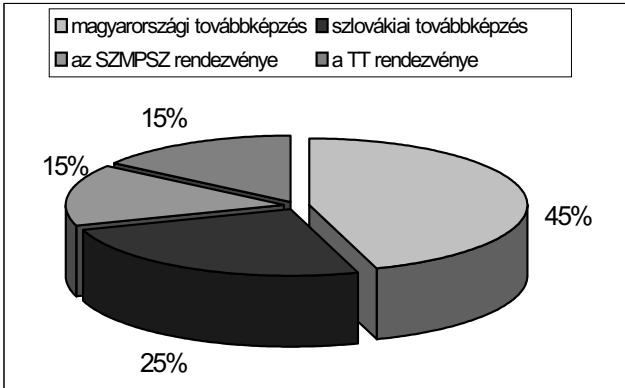
Noha azt hihetnénk, hogy elsősorban a szakképesítéssel nem rendelkezőkről van szó, akik így akarják pótolni hiányosságait, a felmérés mégis ennek ellenkezőjét mutatja. Míg a szakképesítéssel rendelkezőknek 44,2%-a vett részt továbbképzésen, addig a szakképesítéssel nem rendelkezők, mindössze 25%-a, vagyis minden negyedik szakképesítés nélküli pedagógus. Vagyis leginkább a szakmát hivatásuknak tekintő szakképzett pedagógusok érzik szükségét a továbbképzéseknek, akik számára az ilyen rendezvényeken való részvétel szakmai önbecsülés kérdése. Bizonyos eltérés mutatható ki a tanárok neme alapján is, hiszen míg a férfiak 43%-a vett részt továbbképzésen, addig a nők csupán 29%-a. Szintén feltűnő az, hogy míg a szlovákiai főiskolákon és egyetemeken végzetteknek csupán egyharmada, addig a Magyarországon diplomát szerzőknek közel a fele vett részt továbbképzésen.

6. ábra. Részt vett-e az utóbbi években valamilyen szakmai továbbképzésen, módszertani programon, nyári egyetemen?

Azok közül, akik részt vettek valamilyen továbbképzésen vagy módszertani jellegű rendezvényen legtöbbször Magyarországon szervezett nyári egyetemen jártak, az érintettek egy negyede a szlovák tanügyi szervek által szervezett módszertani rendezvényen vett részt, míg a többiek azonos arányban vettek részt a SZMPSZ és a Történelemtanárok Társulása (a továbbiakban TT) rendezvényein.

7. ábra. Milyen továbbképzésen vett részt?

A továbbképzéseken való részvétel alapján kirajzolódó kép persze nem csupán a vizsgált tantárgy specifikuma, hanem általános jelenségről van szó. Más országokkal ellentétben Szlovákiában ugyanis a pedagógusok továbbképzésének rendszere gyakorlatilag nem létezik. A jelenleg hatályos gyakorlat szerint sem a pedagógus bérezésében, sem iskolán belüli megbecsülésében nem jelent előnyt az, ha az illető szakmai fejlődését szem előtt tartva szabadidejének egy részét, sőt pénzét is tudásának bővítésére használja. Ezért történhet meg, hogy pedagógusok tucatjai mennek úgy nyugdíjba, hogy pályafutásuk évtizedei alatt semmilyen továbbképzésen nem vettek részt.

A történelemtankönyvek

A felmérés következő kérdéscsoportja hazai magyar történelemtanításunknak az egyik legtöbbet emlegetett problémájára, a történelemtanítás során használatos tankönyvekre vonatkozott. Az utóbbi egy-két évben a szlovákiai magyar sajtóban már megjelent néhány olyan publicisztikai jellegű írás, amelynek szerzői éles hangon bírálták a magyar iskolákon használatos történelemtankönyvek tartalmát.³ Ezen írások szerzői szerint a szlovák eredetiből magyarra fordított tankönyvek hamis képet nyújtanak nemzeti történelmünkről, s ezért nem felelnek meg a magyar iskolák követelményeinek. Noha ezzel a végkövetkeztetéssel egyetérthetünk, a szerzők által használt érvrendszer, a felhozott példák és hivatkozások nem mindig állják meg a helyüket. Írásaik azonban – minden hiányosságuk ellenére is – egy valós problémára hívták fel a figyelmet, amely problémát minél előbb orvosolni kell.

Iskoláink tankönyvellátottságát alapvetően meghatározza a piaci viszonyok hiánya. Ez a helyzet merőben eltér a szomszédos országok gyakorlatától – lásd a cseh vagy a magyar példát –, ahol liberális elvek szerint működik a tankönyvpiac, noha az állam a tankönyvek tartalmi felügyeletét továbbra is ellátja. Így Szlovákiában to-

vábbra is érvényes az egy tantárgy egy tankönyv elve, amely az államszocializmus gyakorlatát idézi, noha azokban az időkben ez elsősorban ideológiai okokra volt visszavezethető, míg jelenleg inkább pénzügyi okai vannak. A diákok az iskolák tulajdonában lévő tankönyvekhez ingyen jutnak hozzá. Ez viszont óriási terheket ró az államra, amely ezért nem tud és nem is akar versenyhelyzetet teremteni, hiszen állami forrásokból tantárgyanként több mint egy tankönyv támogatását nem tudja felvállalni. Különösen rossz a helyzet a történelemtankönyvek esetében. A fiatal szlovák államban ez a tantárgy nemzeti szempontból kényesnek számít, ezért az állam az általánostól is jobban őrökdi a történelemtankönyvek fölötti monopóliumán. Mivel ez a felfogás továbbra is meghatározó, ezért egy-egy új történelemtankönyv kiadása nemcsak szakmai-módszertani probléma, hanem politika is, ami rendkívüli módon lelassítja a folyamatot. Ezért állhatott elő olyan helyzet, hogy a szlovákiai gimnáziumokban még ma, 15 évvel a rendszerváltás után sincs egyetlen teljes és használható történelemtankönyv-sorozat sem. Egészen napjainkig az államszocializmus idején kiadott tankönyvek voltak használatosak, csupán a XX. századi történelemre jelent meg 1990-ben egy ideiglenesnek nevezett – de azóta is használatos – tankönyv (Kováč – Lipták 1990). Ez azonban metodikai szempontból tulajdonképpen nem is tekinthető tankönyvnek, hiszen csupán tanári szövegeket tartalmaz, a tankönyvek egyéb nélkülözhetetlen alkotóelemei, képek, feladatok, fogalmak magyarázata stb. hiányoznak belőle. A napjainkban épp megjelenés alatt álló új tankönyvsorozat viszont még nem teljes, már megjelenése előtt viták keresztjüzebe került, s a pedagógusok jelentős része nem tekinti megfelelő színvonalúnak (Bartl – Kamenický – Valachovič 2000; Bartl – Kaírek – Otčenáš 2002). A szakközépiskolákon és szakiskolákon egy szintén az utóbbi években megjelent tankönyvsorozat használatos (Fremal – Chromeková – Martuliak – Chylová 1997; Fremal – Chromeková – Martuliak – Matejkeín – Chylová 1997).

Az alapiskolákon jobb a helyzet, ott a 90-es években már megjelent egy olyan tankönyvsorozat, amely szerkezeti felépítésében, alkalmazott módszertani eszköztárában (tartalmilag sajnos nem mindig) európai színvonalúnak minősíthető, s ebből a szempontból minden bizonnyal állja a versenyt a környező államok hasonló tankönyveivel (Miroslav – Kratochvíl 1999; Dvořák – Valachovič – Kratochvíl 1997; Valachovič – Kratochvíl – Mucska 2001; Dvořák – Mrva – Kratochvíl 1998; Tkadlečková – Skladaný – Kratochvíl 1995; Kováč – Kopčan – Kratochvíl 1995; Tkadlečková – Skladaný – Kratochvíl 1996; Kováč – Kameneč – Kratochvíl 1998).

A szlovákiai magyar iskolákon a felsorolt tankönyvek tükörfordításai használatosak, noha az új gimnáziumi tankönyvek fordításai máig nem készültek el. Új elemként jelent viszont meg a magyar alapiskolák egy részében egy, a szlovákiai magyar iskolák számára írt tankönyvsorozat, amelyet utólagosan a Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériuma is elismert, s amely által biztosítottnak látszik a magyar nemzeti történelem oktatása a magyar iskolákon (Kovács–Simon 1997; Kovács–Simon 1998; Kovács–Simon 2000). Ez azonban máig nem került fel a hivatalos tankönyvlistára, így az iskolának vagy a diákoknak kell megvásárolniuk.

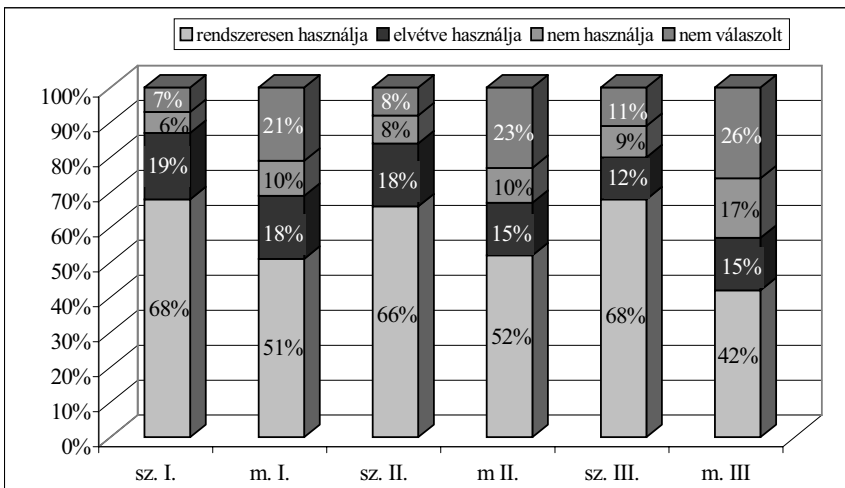
Jelen tanulmánynak nem célja a felsorolt tankönyvek tartalmi, ill. módszertani elemzése, a következőkben „csupán” ezen tankönyvek használatával kapcsolatos a kérdőíves felmérésből levonható tapasztalatokat kívánjuk ismertetni.

Az alapiskolás tankönyvek

Az alapiskolás tankönyvek, melyek módszertani eszközeivel kapcsolatban már elismerően szóltunk, általános elfogadottságnak örvendenek a pedagógusok körében. A világtörténelemmel foglalkozó kötetek esetében – az érintett tankönyvsorozat külön kötetekben tárgyalja az egyetemes és a nemzeti történelmet – évfolyamtól függően például a megkérdezettek 87–91%-a nyilatkozott úgy, hogy használja ezeket, s csupán 3% használ rendszeresen más – feltehetően magyarországi – tankönyvet. Egy olyan tankönyv esetében, amelynek nincs konkurenciája, ez természetesen nem meglepő eredmény. A kérdőívekhez fűződő megjegyzésekből azonban a pedagógusok fenntartásai is kiderülnek, amelyek elsősorban a tananyag mennyiségére és elrendezésére irányulnak.

A nemzeti történelemmel foglalkozó kötetek esetében kicsit más a helyzet, hiszen a Lilium Aurum által kiadott tankönyvek – noha ezeket a diákoknak kell megvenniük – valós konkurenciát jelentenek a „hivatalos tankönyvek” számára. Ezt támasztja alá, hogy míg ez utóbbiakat a történelmet tanító pedagógusok 66–68%-a használja rendszeresen, addig a Kovács–Simon-féle tankönyvekkel kapcsolatban a kollégák 42–52%-a állította ezt. Azok aránya, akik az egyes évfolyamokban a nemzeti történelmet tanításához valamilyen más (feltételezhetően magyarországi) tankönyvet használnak rendszeresen 10–15%-ra tehető. Mint az a fenti adatokból is kiderül, a pedagógusok egy része több tankönyvet párhuzamosan is használ a nemzeti történelmet tanításához.

8. ábra. Az Orbis Pictus által kiadott *Szlovákia története* című tankönyvsorozat és a Lilium Aurum kiadó *Magyar nép története* című tankönyvsorozat iskolai használatának mutatói

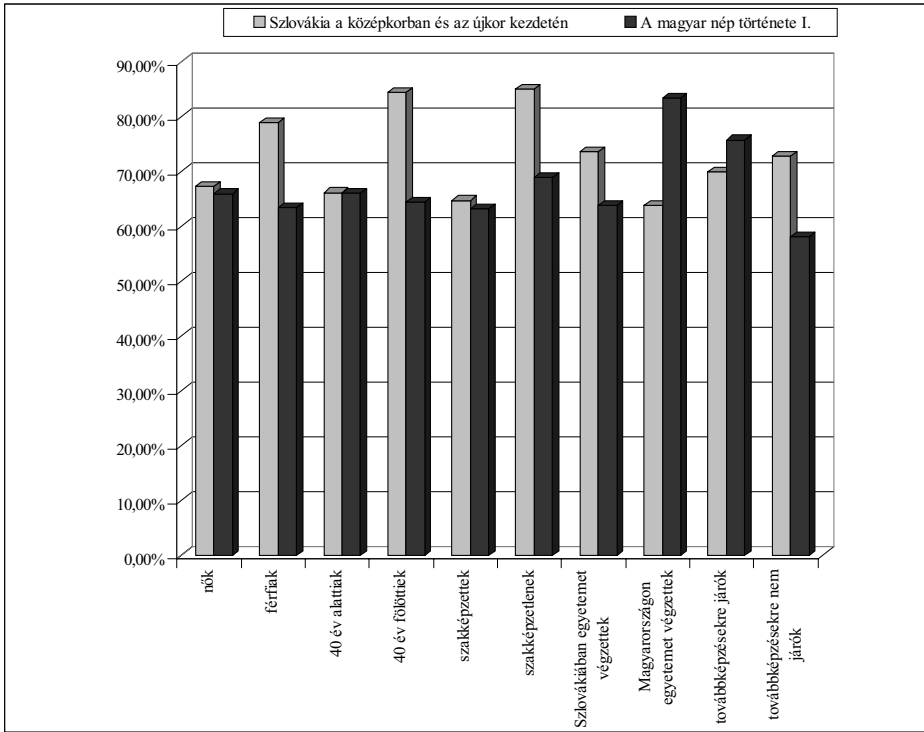
sz. I. – Dvořák, P. – Mrva, I. – Kratochvíl, V.: *Szlovákiai a középkorban és az újkor kezdetén*
 m. I. – Kovács, L.–Simon, A.: *A magyar nép története I. A honfoglalástól a szatmári békéig*
 sz. II. – Kováč, D. – Kopčan, V. – Kratochvíl, V.: *Szlovákia az újkor küszöbén*
 m. II. – Kovács, L.–Simon, A.: *A magyar nép története II. 1711-től 1918-ig*
 sz. III. – Kováč, D. – Kamenec, I. – Kratochvíl, V.: *Szlovákia az új évszázadban*
 m. III. – Kovács, L.–Simon, A.: *A magyar nép története III. A XX. század*

Mint a fenti diagramból is kiderül a Kovács–Simon-féle tankönyvek esetében kiugróan magas a válaszadást megkerülők száma. Ezt azzal lehet magyarázni, hogy sok iskolába még nem jutottak el ezek a tankönyvek, a pedagógusok nem is ismerik őket. Ezt a feltételezést a felmérés a tankönyvekkel kapcsolatos megjegyzés rovata is alátámasztja. Az alapiskolákból visszaküldött 124 kérdőívből 88 pedagógus használta ki a lehetőséget, és fűzött megjegyzést az egyes évfolyamokban használatos tankönyvekhez. Ezek az olykor erősen érzelmi töltésű vélemények nemcsak árnyaltabbá teszik a 8. ábra adatait, de bizonyos szempontból többet elárulnak azoknál. Kiderül belőlük például az, hogy a pedagógusok nagy része kritikusan szemléli az általa használt tankönyveket: kifogásolja azok esetleges módszertani hibáit (ez csak elvétve fordult elő), a túl sok elsajátítandó adatot, főleg azonban a szlovák tankönyvek szemléletét. A válaszadók egy negyede ugyanis a nemzeti történelmet tartalmazó szlovák tankönyvek tükörfordításait alkalmatlannak tartotta a magyar iskolákban való használatra. „Mi köze ennek a történelemtudományhoz! Az üres papír mindent eltűr, remélem, mi pedagógusok nem!” – jegyezte meg egyikük, s korántsem volt egyedül az ilyen megjegyzésével. Kb. ugyanilyen arányban (habár nem feltétlenül ugyanazon adatközlőkről van szó) emelték ki a Kovács–Simon-féle tankönyvek pozitívumait, s jegyezték meg, hogy minden magyar iskolában ezeket kellene használni. A diagramból mégis az derül ki, hogy a szlovákból fordított tankönyveket többen használják. Ennek oka talán az lehet, mint ahogyan ezt sokan meg is jegyezték, hogy sok iskolában csupán ezekkel a tankönyvekkel rendelkeznek, noha esetleg jobbnak tartják a Liliium Aurum könyveit. Mivel azonban azokat a diákoknak kell megfizetniük, nem megoldható használatuk. Persze az anyagi jellegű akadályok mellett a pedagógusok egy részének közömbössége és rugalmatlansága is közrejátszik, hiszen a válaszadók sok esetben „ez van az iskolán”, „ez van előírva” típusú válasszal indokolták egyik vagy másik könyv használatát.

Az egyes évfolyamok tankönyveinek a megítélését vizsgálva nagy különbséget nem észlelünk, noha a *Szlovákia az újkor küszöbén* című nyolcadikosoknak készült tankönyvet az átlagnál is több bírálat érte, amit a tankönyv feltételezhetően az 1848/49-es forradalom és szabadságharc, valamint a dualizmus korának egyoldalú szlovák szempontú értékelésével válthatott ki.

A szlovákból lefordított tankönyvek és a Liliium Aurum Kiadó *A magyar nép története* című tankönyvsorozatának használatát különféle változókkal összevetve érdekes megállapításokat fogalmazhatunk meg. Amint a 9. ábrából is kivehető, a vizsgált pedagóguscsoportok többsége esetében a „szlovák tankönyvek” használata mutat magasabb értéket. Különösen a szakképesítéssel nem rendelkezők, a negyven évnél idősebb és – talán meglepő módon – a férfiak esetében meghatározó ez a különbség. A Liliium Aurum tankönyvei viszont csak két pedagóguscsoport esetében előzték meg a hivatalos tankönyveket: a Magyarországon diplomát szerző pedagógusok körében és a továbbképzéseket látogató tanárok esetében. A nők, a fiatalabb pedagógusok és a szakképesítéssel rendelkezők viszont nagyjából azonos arányban használják mindkét tankönyvet. Ezek az eredmények is azt bizonyítják, hogy a tanárképzésnek óriási szerepe van a pedagógus későbbi munkájára, hiszen a Magyarországon magyar szellemiségű képzést kapók számára sokkal természetesebb, hogy a magyar szempontú tankönyveket használják, mint a szlovákiai egyetemeken végzetek számára, akik feltehetőleg a „szlovák történelemmel” kapcsolatban hoztak az egyetemről mélyebb ismereteket.

9. ábra. A Szlovákiai a középkorban és az újkor kezdetén és A magyar nép története c. tankönyvek rendszeres használata az egyes pedagóguscsoportok esetében.

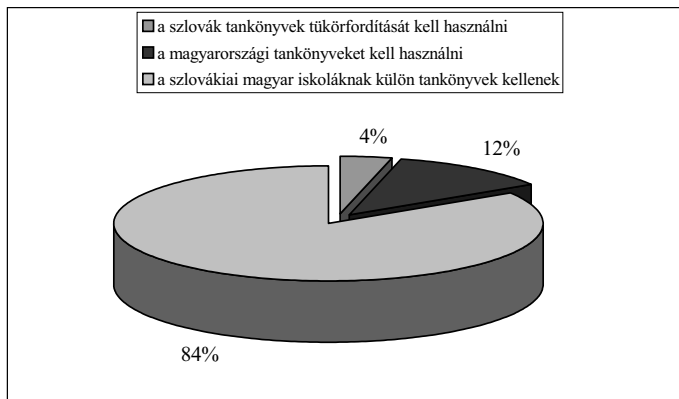

A középiskolák

A szlovákiai magyar gimnáziumokban használatos történelemtankönyvek kérdésköre a rendszerváltás utáni oktatásügyünk totális csődjének példája. Az itt tanító pedagógusok nagy része ugyanis már évek óta gyakorlatilag tankönyvek nélkül kénytelen oktatni, hiszen – mint már utaltunk rá – használható tankönyvsorozat a mai napig nem készült. A jelenleg épp kiadás alatt álló tankönyvek pedig tartalmilag egyáltalán nem felelnek meg a jövődől szlovákiai magyar értelmiség igényeinek. Ezért talán szerencsésnek mondható az, hogy ezeket a könyveket még nem is fordították le magyar nyelvre. Ez a helyzet viszont a pedagógusokat különféle szükségmegoldások bevezetésére kényszeríti. Sokan saját jegyzeteikből tanítanak, de van olyan is, aki ezeket sokszorosítva, valamiféle kvázi tankönyvet állított össze a diákok számára. Mások a magyarországi tankönyvpiacról hozzák át azt, amelyik legjobban megfelel számukra. Ők is érzik viszont, hogy ez sem megoldás, hiszen a tantárgy eltérő státuszából adódóan (Magyarországon kötelező érettségi tantárgy a történelem) a két országban teljesen mások az órakeretek és a tananyag évfolyamonkénti elosztása. Emellett ezek a tankönyvek korántsem tartalmazzák azokat az információkat, amelyekre a szlovákiai magyar iskolák diákjainak a szlovák történelemből szükségük van. A megoldást tehát máshol kell keresnünk. A középiskolán tanító pedagógusoknak feltett kérdés is erre irányult, mivel azt kérdeztük meg, vajon milyen könyvből tanítanának legszívesebben. Az eredmény egyértelmű volt, noha egyálta-

lán nem meglepő. A szlovák tankönyvek tükörfordításainak használatát csupán egyetlen válaszadó tartotta elfogadható megoldásnak. Hárman a magyarországi tankönyvek áthozását tartják jó megoldásnak, 21 válasz szerint viszont a szlovákiai magyar középiskolák számára külön tankönyveket kell készíteni. Ez az eredmény önmagáért beszél, s kiváltképp aktuálissá teszi azt a kezdeményezést, amely a Történelemtanárok Társulásának részéről indult, s amelynek eredményeként már megindultak az előkészítő munkálatok egy ilyen tankönyvsorozat megalkotásához.

10. ábra. Milyen tankönyvből tanítanak legszívesebben a középiskolai tanárok?

A fentieket összegezve elmondható tehát, hogy a tankönyvek terén korántsem rózsás a helyzet. Az alapiskolák esetében ugyan volna a többség számára megfelelő tankönyvsorozat (*A magyar nép története*), ez azonban sok iskola számára még nem elérhető. A középiskolás, főleg gimnáziumi tanárok viszont ad hoc megoldásokra vannak kárhoztatva. Ez a helyzet pedig nem válik az oktatás minőségének javára.

A taneszközök használata a történelemórákon

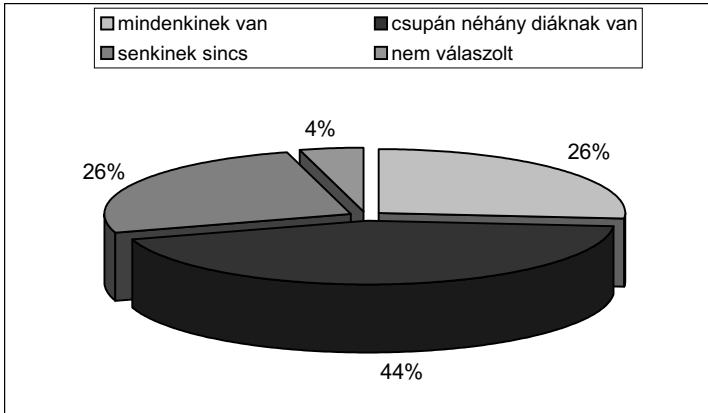
A történelemtanítás minőségét a pedagógusok szakmai felkészültsége és a megfelelő tankönyvek mellett az oktatási folyamatban felhasználható és felhasznált taneszközök is meghatározzák. A taneszközök egyrészt a pedagógus és a diákok közös munkáját másrészt a tanárnak a tanításra való felkészülését segítik elő. A leggyakrabban használt taneszközök közé a szöveges taneszközök (pl. könyvek, folyóiratok), a térképek, az audiovizuális eszközök (videó, diavetítő) és újabban a számítógép és az Internet tartoznak. Az alábbiakban ezek használatát vizsgáljuk meg.

A történelem oktatása során, ahol nemcsak időben, hanem térben is meghatározott események feldolgozása folyik, pótolhatatlan jelentősége van a megfelelő atlaszoknak és térképeknek. Ezek használata nélkül ugyanis nem lehet valós ismereteket átadni. Ezért is került a felmérésbe négy olyan kérdés is, amely ezekkel kapcsolatos. Az elsőben arra kérdeztünk rá, vajon a megkérdezett pedagógusok által tanított osztályokban van-e a tanulóknak történelmi atlaszuk, amely segítségével az iskolában és otthon a térben is követhetik a múlt eseményeit.

A válaszok alapján az osztályok kb. egyharmadában mindenki rendelkezik atlaszokkal, másik egyharmadában pedig senki sem. Az osztályok közel felében vegyes a helyzet: vannak atlaszokkal rendelkező diákok, de mindenkinek nincs.

Ezekből a számokból az első pillantásra azt a következtetést vonhatnánk le, hogy mindössze a pedagógusok negyede tartja fontosnak a történelmi atlaszok használatát. Ez azonban csak részben igaz, hiszen sok helyen az anyagi lehetőségek szabnak korlátokat. Nem lehet azonban mindent a pénzihiányra fogni, annak

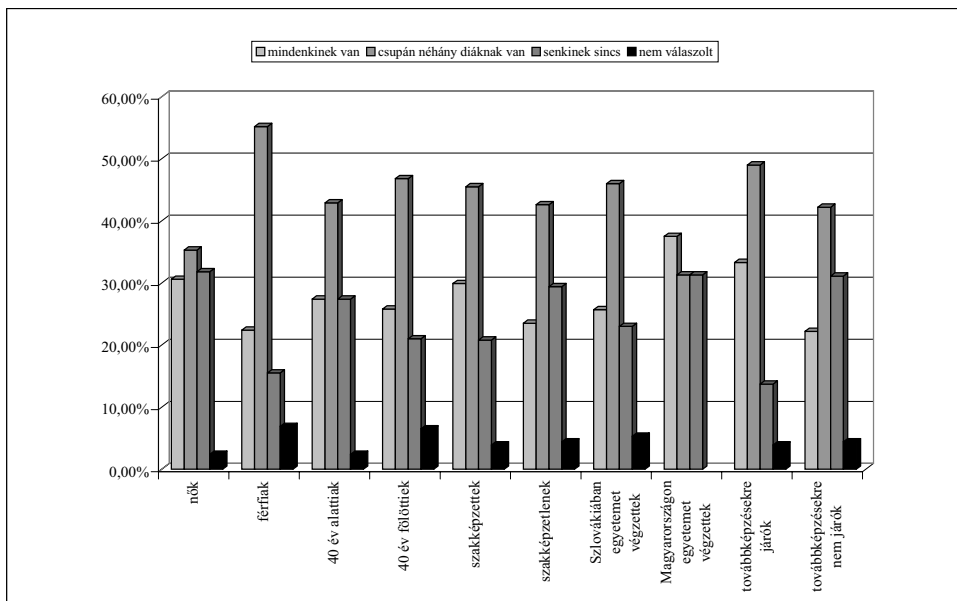
11. ábra. Van-e az ön által tanított osztályokban a tanulóknak történelmi atlaszuk?

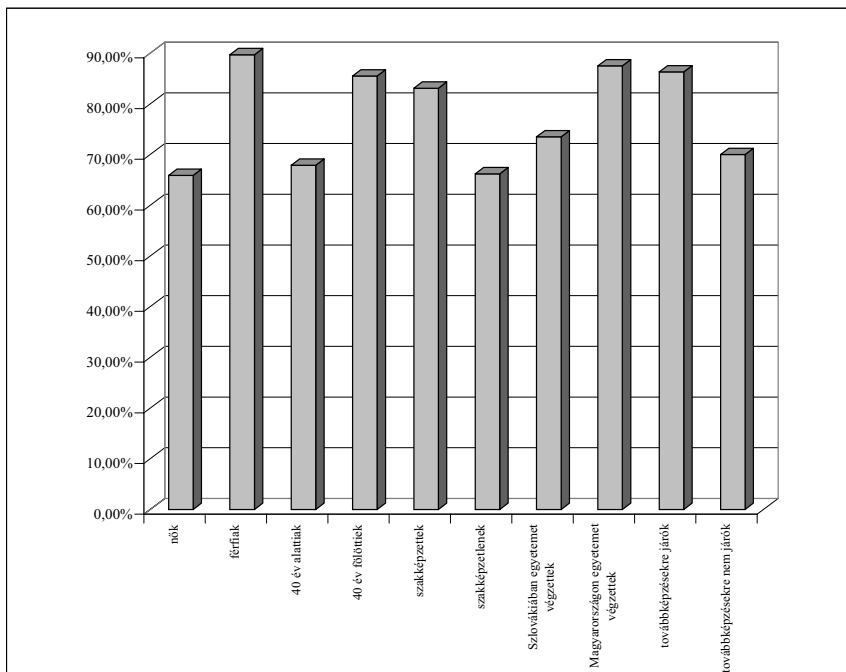
ellenére, hogy amai viszonyok közepette a tanulókat tényleg nehéz arra kényszeríteni, hogy maguk vásárolják meg a történelmi atlaszokat, az iskolák pedig szintén nem akarják ennek költségeit felvállalni. Az azonban talán mégis elvárható lenne, hogy a pedagógus megkeresse azokat a lehetőségeket (pályázás, szponzorok), amelyek által ezeket a rendkívül fontos taneszközök elérhetővé válnának a tanulók számára. Ha ugyanis a pedagógus megfelelően motiválja diákjait, akkor egy négy évig használható történelmi atlasz egyszeri megvásárlása talán nem is annyira a pénz kérdése. A felmérésből ugyanis az is kiderül, hogy a szakképesítéssel rendelkezők, a Magyarországon diplomát szerző pedagógusok, valamint azok, akik látogatják a továbbképzéseket és a nyári egyetemeket, inkább súlyt helyeznek a történelmi atlaszok beszerzésére, mint a többi pedagógus. Azon osztályok aránya, ahol mindenkinek van atlasza, viszont csak a Magyarországon végzett tanárok körében ért el relatív többséget.

„Használ-e a tanítási órákon falitérképet?” – hangzott a következő kérdés. A válaszok alapján kiderült, hogy a pedagógusok háromnegyede rendszeresen használ falitérképet, 20%-uk ritkán, s elenyésző azok száma, akik egyáltalán nem használják ezt a fontos segédeszközt. Valószínű, hogy az ő esetükben arról lehet szó, hogy iskolájukon nincs is ilyen segédeszköz, hiszen a válaszadók 1,4%-a így nyilatkozott. A rendszeresen falitérképet használó tanárok között kimagasló arányban találhatók a férfiak, a szakképesítéssel rendelkezők, a továbbképzéseket látogatók, a Magyarországon végzetek, valamint a 40 évnél idősebb pedagógusok. Feltűnő és elszomorító tény viszont az, hogy a fiatalabb generáció viszonylag nagy arányban mellőzi ezt a fontos taneszközt. A nőekkel kapcsolatos sztereotípiákkal (miszerint rosszabbul tájékozódnak a térben és a térképen, s ezért nem szívesen használják) viszont egybeesik a diagram által mutatott kép, hiszen az egyes pedagóguscsoportok közül pontosan a nők azok, akiknél a legalacsonyabb értéket mutat a rendszeres térkép-használat.

12. ábra. Van-e az ön által tanított osztályokban a tanulónak történelmi atlaszuk?

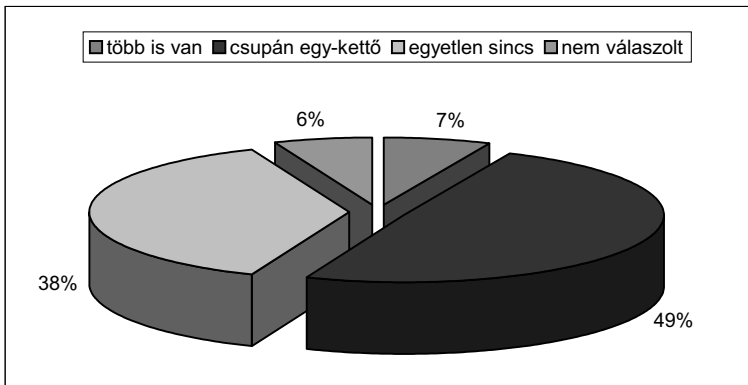
13. ábra. A falitérképet rendszeresen használók aránya az egyes célcsoportokban

A falitérképekkel kapcsolatos további kérdések nem a pedagógusok hozzáállását, hanem az iskolák lehetőségeit vizsgálják, s az eredmények megerősítik azokat a gyakran panaszként felhozott érveket, hogy iskoláink többségében nincsenek meg

a szükséges tárgyi feltételek az eredményes és korszerű oktatáshoz. Az iskolák csupán 33,8%-ában van ugyanis csak megfelelő számú falitérkép. Ezek azonban több mint 90%-ban szlovák nyelvűek, míg iskoláink közel 40%-ában egyetlen, a történelmi Magyarországot – tehát a tananyag törzsanyagának gerincét kitevő államalakulatot – ábrázoló falitérkép sincsen. Az ilyen térképek hiánya pedig a megfelelő tankönyvek hiányából fakadó gondokat erősíti, hiszen a tanulók nagy része valószínűleg el sem tudja a térben képzelni a történelmi Magyarországot vagy annak valamely részét, esetleg azt a vármegyét, amelyben az ő lakhelye található. A szlovák nyelvű falitérképek pedig tovább erősítik a tájékozódási nehézségeiket, hiszen ezeken még nehezebben tudják azonosítani a tanítás során magyarul elhangzó földrajzi neveket.

14. ábra. Van-e az iskolájukon a történelmi Magyarországot ábrázoló falitérkép?

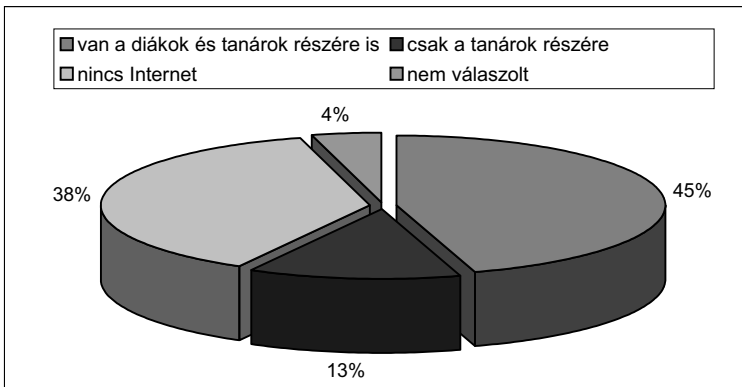

A térképek mellett a jó szakkönyvek is hiánycikknek számítanak, hiszen a megkérdezettek 8,1%-a nyilatkozott úgy, hogy iskolájukon egyáltalán nincsenek szakkönyvek, 62,2%-uk szerint pedig csak kevés ilyenrel rendelkeznek. Az iskolákban található szakkönyvek valamivel több mint fele magyar nyelvű, a többi, a kisebbik része pedig szlovák nyelvű.

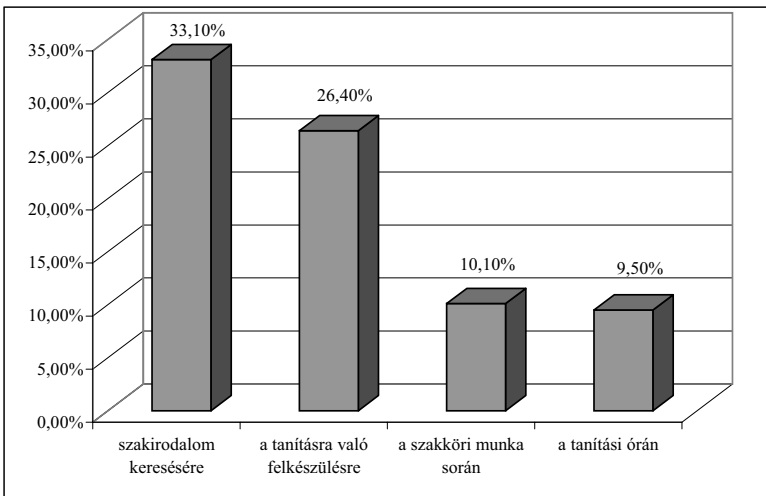
A korszerű történelemoktatáshoz már a videó és az Internet használata is hozzátartozik. A felmérés szerint iskoláink döntő többsége rendelkezik videóval, s a történelmet tanító pedagógusok több mint 80%-a – rendszeresen 21,6%, csupán elvétve 62,2% – használja is az oktatás során. A videó használata kapcsán az egyes pedagóguscsoportok között meghatározó különbséget nem mutatott ki a felmérés, s nagyjából hasonló arányban használják nők és férfiak, fiatalabbak és idősebbek, sőt szakképesítéssel rendelkezők és szakképesítést nem szerzetek.

Az Internethez való hozzáférés és használata viszont már árnyaltabb képet mutat, hiszen a válaszok alapján az iskolák 37,8%-ában még nincs hozzáférés a világhálózathoz (lásd 13. ábra). Az Internet adta lehetőséget a pedagógusok leginkább a szakirodalom keresésére (33,1%) és a tanítási órára való felkészüléshez (26,4%) használják, noha nyilvánvaló, hogy ez a két tevékenység összefügg. A pedagógusok egy tizede pedig a szakköri munka során, ill. a rendes tanítási órákon is kihasználja az Internet nyújtotta lehetőségeket. Az Internet használatával kapcsolatban – ez feltételezhető is volt – a 40 évnél fiatalabbaknál mutatható ki az átlagosnál nagyobb arány, valamint férfiak is gyakrabban használják a világhálót, mint a nők.

15. ábra. Van-e iskolájukon lehetőség az Internet használatára?

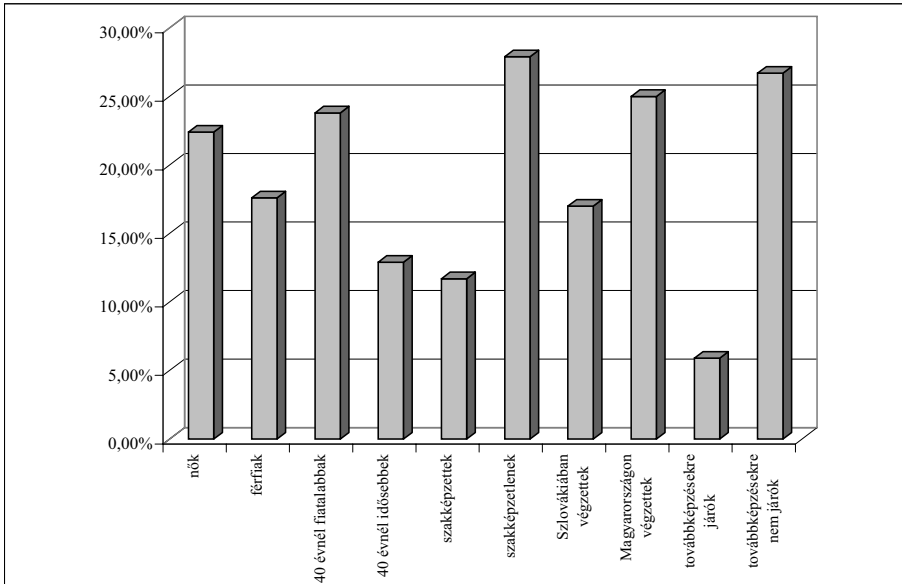
16. ábra. A történelemtanítás során mire használja a pedagógus az Internetet?

A pedagógusok szakmai hozzáállásának egyik fontos fokmérője a szakfolyóiratok követése lehet. A szakfolyóiratok azonban nemcsak a pedagógus szakmai fejlődését biztosítják, hanem olyan segítséget nyújtanak az oktatás folyamatában, amelyet nem lenne szabad kihagyni. Felhasználásuk különösen a szakkörökben, fakultatív órákon lehet széleskörű, miközben a népszerűsítő jellegű folyóiratokat szívesen forgatják a diákok is. Ennek ellenére azonban a pedagógusok bevallása szerint közel egy ötödük egyáltalán nem olvas-használ szakfolyóiratokat. Az átlagosnál is nagyobb arányban találhatók közöttük szakképesítéssel nem rendelkezők, s talán meglepő, de a fiatalabbak sokkal kevésbé olvassák a szakfolyóiratokat, mint az idősebb pedagógusok.

A legnépszerűbb folyóiratnak a magyarországi *História* című folyóirat bizonyult, amelyet a válaszadók 55,4%-a követ. Ezt a pozsonyi *Historická revue* követi (38,5%), a harmadik helyre pedig a Budapesten megjelenő *Rubicon* került (29,7%-al). A két magyarországi folyóirat közül a *Históriát* inkább az idősebb generáció, a *Rubicon* pedig a fiatalabb pedagógusok jelölték be nagyobb arányban.

17. ábra. A szakfolyóiratot nem olvasók-használók aránya az egyes célcsoportokon belül

A történelemtanítás tartalmi kérdései

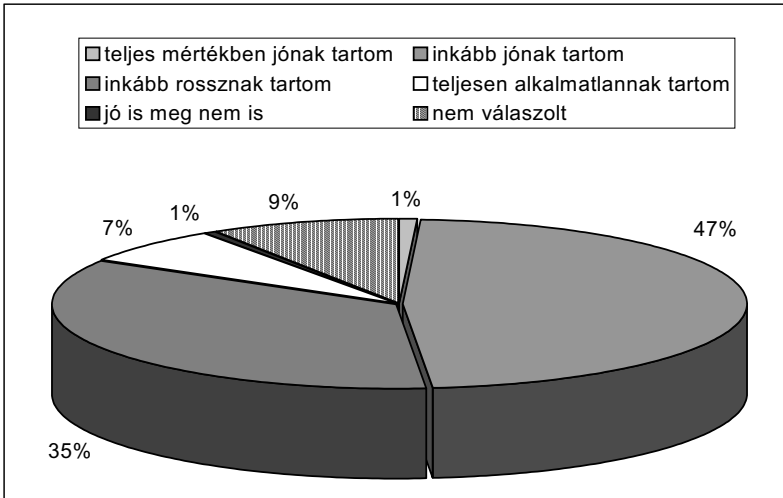
A *milyen tankönyvből és milyen taneszközök felhasználásával* kérdésétől is fontosabb a *mit tanítunk* kérdés. A felmérés utolsó témaköre éppen ezért a történelemtanítás tartalmi kérdéseire összpontosított, miközben a feltett kérdések elsősorban a magyar nemzeti történelem tanításának lehetőségeit vizsgálták.

A történelemtanítás tartalmának szempontjából alapvető dokumentumnak az érvényes tantervek számítanak. A jelenlegi szabályozás mellett a szlovákiai magyar iskolákban ugyanazok a tantervek érvényesek, mint az ország más iskoláiban.⁴ Ezek az erősen szlovák szempontú tantervek, amelyek nem adnak elégséges teret a magyar nemzeti történelem oktatásához, állandó viták tárgyai a magyar pedagógusok körében. Éppen ezért a pedagógusoktól azt kérdeztük meg, vajon mennyire elégedettek a tantervekkel. Amint a 16. ábrából kiderül, mindössze 1 személy, vagyis a megkérdezettek 0,7%-a tartja teljes mértékben jónak a tanterveket, míg 6,8%-uk teljesen alkalmatlannak tartja azokat. A nagy többség árnyaltabban ítéli meg a kérdést, 48%-uk inkább jónak, 35,1%-uk pedig inkább rossznak tarja a jelenlegi tanterveket. Ennek fényében elmondható, hogy az elégedetlennektől csupán keveséssel vannak többen azok, akik elfogadják a tanterveket, viszont csupán abszolút többséget alkotnak. A válaszokhoz fűződő megjegyzések alapján kiderül, hogy a szlovákiai magyar pedagógusok a tantervek legnagyobb hiányosságának azt tartják, hogy a magyar iskolák számára nincsenek külön tantervek, a meglévőekben pedig nem jelenik meg a szükséges mértékben a magyar nemzet történelme.

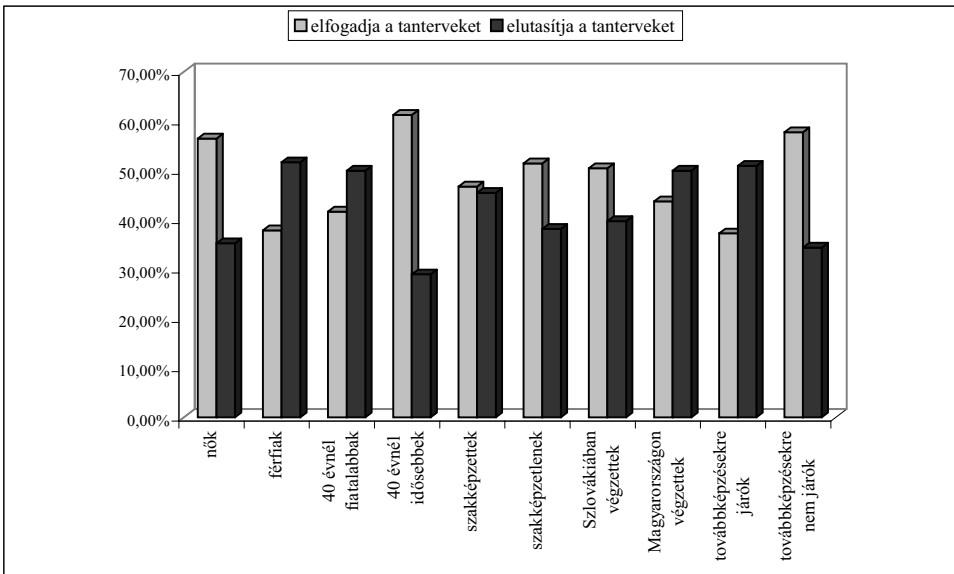
A tanterveket legnagyobb arányban az idősebb pedagógusok, a továbbképzésekre nem járók, illetve a nők fogadják el, de inkább elfogadóak, mint elutasítóak a szakképzetlenek és a Szlovákiában egyetemet végzettek is. A férfiak, a fiatalabb

korosztályokhoz tartozók, a magyarországi végzettséggel rendelkezők és a továbbképzésekre járó pedagógusok között viszont többen vannak azok, akik teljesen elutasítják vagy inkább rossznak tartják a tanterveket, mint azok, akik pozitívan ítélik meg azokat.

18. ábra. Hogyan ítéli meg a jelenlegi történelemtanterveket?

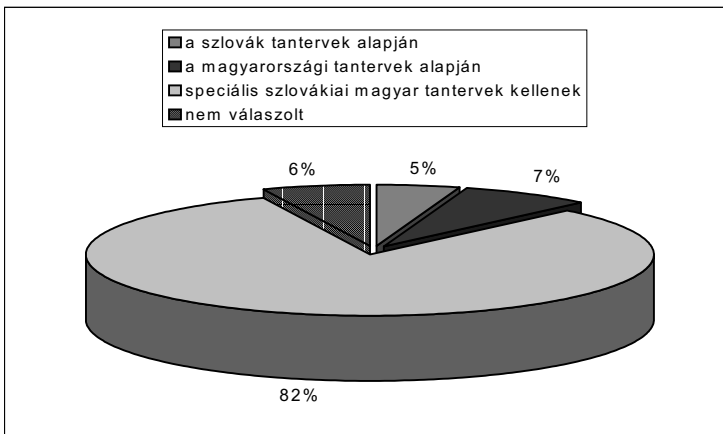
19. ábra. Hogyan ítélik meg a tanterveket az egyes célcsoportok

Noha, mint a fentiekből látni, a jelenlegi tantervek megítélésében megosztott a megkérdezettek köre, abban viszont nagyjából egybehangzó a véleményük, hogy milyen tantervek alapján szeretnének tanítani. A megkérdezettek 81,8%-a szerint ugyanis a szlovákiai magyar iskolák a szlovák iskolákétól eltérő speciális tanterve-

ket igényelnek. Csupán 4,7%-uk véleménye az, hogy a magyar iskolákban a szlovák tantervek szerint kell tanítani, 7,4%-uk pedig amellett tette le voksát, hogy a magyarországi tanterveket kell átvenni. Ez utóbbi megoldást a Magyarországon egyetemet végzettek egynegyede támogatta, a fiatalabb korosztályba tartozó pedagógusoknak és a férfiaknak pedig 10%-a. A magyarországi tantervek átvételét legkevésbé az idősebbek választották, mindössze 3,2%-uk jelölte be ezt a megoldást, viszont ők álltak leginkább a szlovák követelmények átvétele mellé (6,5%). A speciális, a szlovákiai magyar iskolák számára készített tantervek ötletét valamennyi vizsgált csoport megközelítőleg hasonló mértékben, tehát 75% fölötti arányban támogatta. Kivételt csupán a Magyarországon végzettek képeztek, akiknek csak a 68,8%-a javasolta ezt.

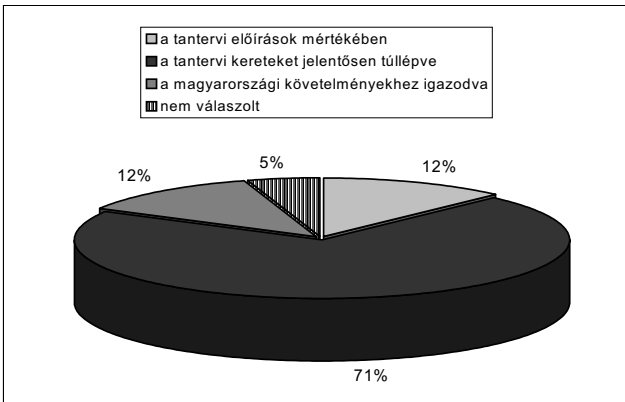
20. ábra. Milyen tantervek alapján kellene tanítani a történelmet a szlovákiai magyar iskolákban ?

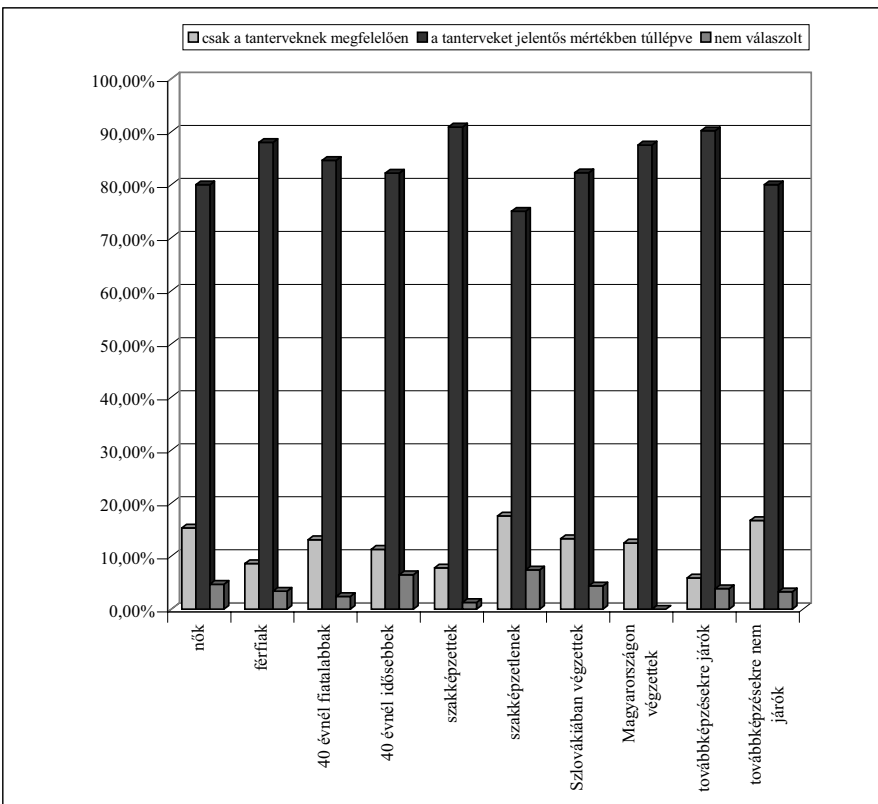
A szlovákiai magyar történelemoktatás egyik alapkérdése már évek óta az, milyen mértékben lehet és kell tanítani a magyar nemzet történelmét. Noha ennek tanításához sem a tantervi, sem a tankönyvi háttér nem adott úgy látszik, hogy a pedagógusok egyre inkább természetesnek tartják azt, hogy a magyar diákoknak az előírt mennyiséget meghaladó ismeretet adjanak át nemzeti múltunkról. Erről a felmérés eredménye is tanúskodik, amely alapján elmondható, hogy a szlovákiai magyar iskolákon történelmet oktató pedagógusok több mint 80%-a a tantervi kereteket meghaladó mértékben tanítja a magyar nemzeti történelmet, s csupán 12%-uk elégszik meg az előírtakkal.

Az egyes pedagóguscsoportokat megvizsgálva kiderült, hogy a tantervi követelményekhez való legnagyobb fokú igazodás, vagyis a nemzeti történelem hangsúlyozatlan szerepe leginkább a nők, a szakképzetlen pedagógusok, illetve a továbbképzésekre nem járó pedagógusok kategóriájára a leginkább jellemző, míg a nemzeti történelem hangsúlyos szerepe a szakképesítéssel rendelkezők és a továbbképzéseken résztvevő pedagógusok esetében mutatható ki. Az egyes csoportok esetében nagyjából azonos volt a két „szélsőség” aránya, vagyis azoké, akik csak a tantervi előírások mértékében, illetve azoké, akik maximális terjedelemben oktatják a nemzeti történelmet. Csupán a Magyarországon végzettek esetében billent a mérleg ez utóbbi lehetőség felé, amelyet kétszer annyian választottak, mint az első választ.

21. ábra. Milyen mértékben tanítja a magyar nemzeti történelmet?

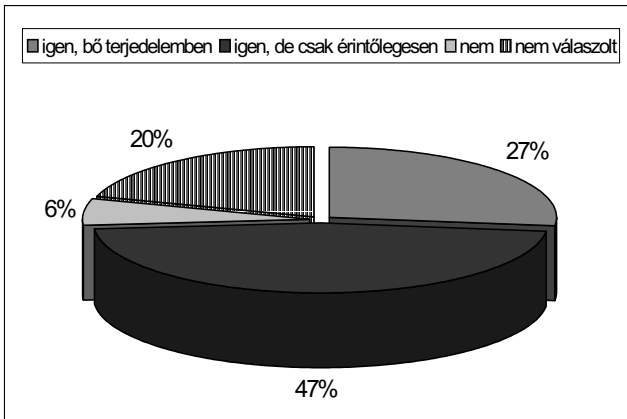
22. ábra. Milyen mértékben tanítja a magyar nemzeti történelmet?

A nemzeti történelem tanítása mellett alapkérdés még a szlovákiai magyar nemzeti kisebbség történetének tanítása, amelyet nemcsak az nehezít, hogy e téma nem szerepel az érvényes tantervekben, hanem az, hogy még nemzeti kisebbségünk történetének alapos és szisztematikus feltárása sem fejeződött be. A Kovács–Simon-féle tankönyveknek köszönhetően a szlovákiai magyarság történetének alapvető információi viszont már bekerültek az oktatási folyamatba. Talán ennek is köszönhető, hogy

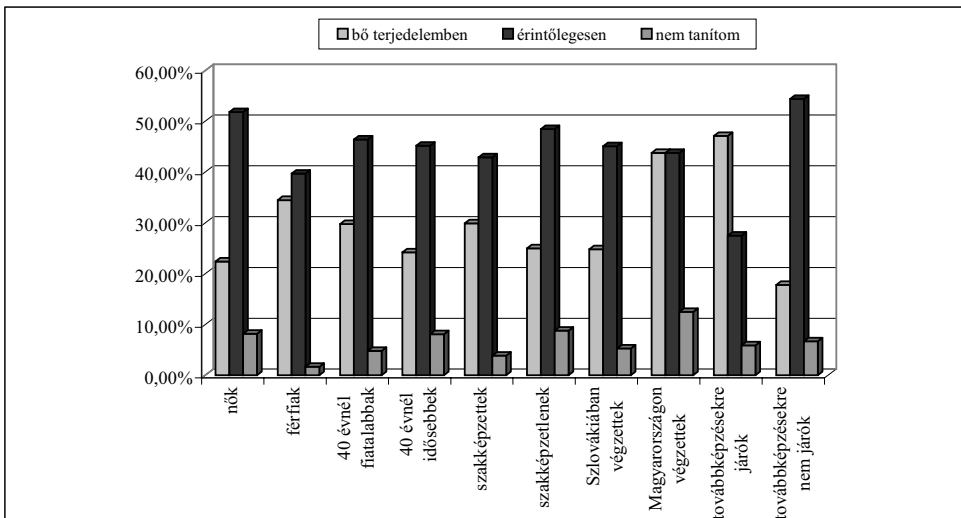
a megkérdezettek közel háromnegyede, ha érintőlegesen is, de tanítja nemzeti kisebbségünk történetét, s csak a megkérdezettek 6,1%-a válaszolta azt, hogy nem foglalkozik vele. Különösen magas viszont a választ megkerülőök aránya, ami feltehetően abból fakad, hogy sok pedagógus nem tanít olyan évfolyamban, ahol ez a téma terítékre kerülhet. Érdekes módon a nemleges választ adók legnagyobb aránya a Magyarországon szakképesítést szerzők között fordul elő, amit feltételezhetően az általuk használt magyarországi tankönyvek számlájára lehet írni, hiszen ezek ugyanúgy

23. ábra. Tanítja-e a szlovákiai magyar nemzeti kisebbség történetét?

mellőzik a nemzeti kisebbségek történetét, mint a szlovák tankönyvek. Közöttük találni azonban a legnagyobb arányát azoknak is, akik bő terjedelemben tanítják ezt a témát. Érdekes eltérés figyelhető meg a nők és férfiak esetében is, hiszen ez utóbbiak között azok aránya nagyobb, akik bő terjedelemben tanítják kisebbségünk történetét, míg a nők között többen vannak azok, akik nem tanítják a témát.

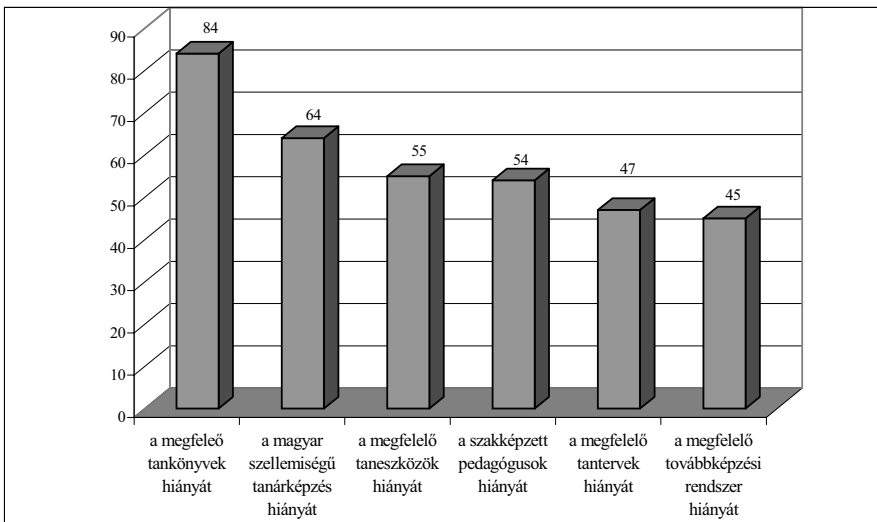
24. ábra. Az egyes pedagóguscsoportok viszonya a szlovákiai magyar kisebbség történetének tanításához. (A kérésre nem válaszolók csoportját figyelmen kívül hagyva)

A tanulságok levonása

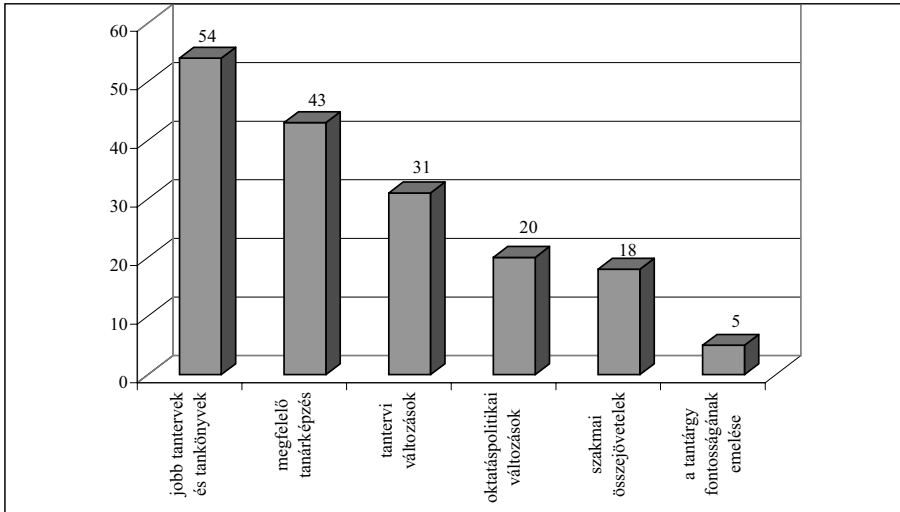
Az eddig ismertetett eredmények kétségtelenné teszik, hogy a szlovákiai magyar iskolákban folyó történelemoktatás komoly problémákkal küszködik. Mielőtt azonban megpróbálnánk ezeket számba venni, lássuk, hogy mit gondolnak erről maguk az érintett pedagógusok, akik 6 megadott lehetőség közül jelölhették be azt a hármat, amelyet a szlovákiai magyar iskolákban folyó történelemoktatás legnagyobb gondjának tartanak. A megkérdezettek közül legtöbben a megfelelő tankönyvek hiányát jelölték meg problémaként. Ezt a lehetőséget a válaszadók több mint kétharmada választotta. A második leggyakrabban bejelölt gondnak a magyar szellemiségű történelemtanár-képzés hiánya bizonyult, amelyet a válaszadók több mint fele jelölt be. Szinte azonos számú pedagógus jelölte be a megfelelő taneszközök és a szakképzett pedagógusok hiányát, valamivel kevesebben pedig a tanterveket tartják a gondok egyik okának. A megadott lehetőségek közül a legkevesebben a megfelelő továbbképzési rendszer hiányát jelölték be, habár az ő arányuk is meghaladta a válaszadók egy harmadát.

25. ábra. Mi tart a szlovákiai magyar történelemoktatás legnagyobb gondjának?

A problémakatalógus mellett a megkérdezettek javaslatokat is tehetek arra, miben látják a gondok megoldásának legfőbb eszközét. Az eddigiek ismeretében talán nem meglepően a tankönyvek és taneszközök problémájának megoldását tartották a legégetőbb feladatnak. Második helyre a tanárképzés megoldása, harmadik helyre pedig a tantervek átdolgozása került. Számottevő jelölést kapott még a szlovákiai oktatáspolitikai átalakítása és a történelmet tanító pedagógusok szakmai összefogásának sűrűbbé tétele is.

26. ábra. Mi szükséges a szlovákiai magyar történelemoktatás helyzetének javításához? (A leggyakoribb válaszok)

Noha a felmérés nem terjedt ki mindenre, s kiértékelése során fény derült a kérdőívek hiányosságaira is, mégis átfogó képet kaphattunk belőle történelemoktatásunk jelen helyzetéről. Rávilágít hiányosságaira, s felmutatja értékeit is. Azok számára, akik benne élnek a szakmában a felmérés eredményei nem jelentenek meglepetést, csupán megerősítik eddigi tapasztalataikat.

Az összkép akár lehangoló is nevezhető, hiszen iskoláinkon kevés a megfelelően képzett történelemtanár, nincsenek kiépülve a továbbképzés fórumai, nincsenek megfelelő tankönyvek, nincs elegendő taneszköz, a tantervek pedig nem felelnek meg a szlovákiai magyar iskolák elvárásainak. A sok negatívum mellett azonban mégis biztató az, hogy a történelmet oktató pedagógusok jelentős része komolyan veszi szakmáját (ennek egyik jele a kérdőív kitöltése), miközben tisztában van a hiányosságokkal is. Történelemoktatásunk talán leginkább derűre okot adó fejezete a tehetséggondozás, azon belül is a tanulmányi versenyek rendszere, amelyek megszervezését szinte teljes mértékben a civil szerveződések vállalták magukra. Az alapiskolás korosztály számára a tanév kiemelkedő eseményének számít a *Katedra* folyóirat által szervezett levelező verseny és országos döntő. Az évente közel fél-ezer tanulót és több tucat pedagógust megmozgató Katedra Történelemversenynek szlovák (szlovákiai) szinten sincs konkurense. A középiskolások korcsoportját az immár egy évtizede rendszeresen megszervezett Múltidéző nevű tantárgyi verseny szólítja meg. A Történelemtanárok Társulása által szervezett vetélkedés komoly rangot vívott ki magának a pedagógusok és a résztvevő diákok körében. A két országos verseny mellett – elsősorban az alapiskolások részére – számos helyi és regionális történelmi verseny mozdítja meg az iskolai egyhangúság állóvizét. Ezek a versenyek, amelyek általában a magyar nemzeti történelem egyes korszakait ölelik fel, nemcsak a diákok, hanem a pedagógusok felkészültségét is próbára teszik. A versenyekhez hasonló szerepet tölt be a TT által nyaranta a középiskolás generáció számára rendszeresen megszervezett nyári történelmi-honismereti tábor. A selmecbányai táborban az eddigi évek során már közel félszáz fiatal fordult meg, akik kö-

zül sokan – talán éppen a táborban átéltek hatására – olyan egyetemi tanulmányokat folytatnak vagy folytattak, amelyek kötődnek a történelemhez.

Szintén a szlovákiai magyar történelemoktatás pozitívumai közé tartozik az, hogy ha lassan is, de kiépülnek azok a szakmai szervezetek és fórumok, amelyek elengedhetetlenül szükségesek a megfelelő szintű munkához. Nem csupán a személyes érintettségtől és a részrehajlástól vezetve szólunk először a Történelemtanárok Társulásának tevékenységéről. Ez az 1997-ben, a magyar nyelvű történelemoktatás elleni kormányzati támadások idején létrejött, majd 1999-től polgári társulásként működő szakmai szervezet, ha szerény eszközökkel is, de mindenképp hozzájárult honi történelemoktatásunk eredményeihez. S nemcsak az általa szervezett versenyek és táborok, valamint a szakmai-módszertani továbbképzések szervezése által. A TT ugyanis élénk kapcsolatokat épített ki a hasonló szlovák és magyarországi szervezetekkel, s már több a határokon átnyúló programban is részt vett. A TT mellett történelemtanításunk másik fontos szervezete az SZMPSZ, illetve az általa működtetett Comenius Pedagógiai Intézet, amely jól kiépített infrastruktúrája és egyre jobban menedzselte szakemberei által pótolhatatlan szerepet tölt be.

A hiányosságok felmérésétől talán még fontosabb azoknak a célkitűzéseknek a megjelölése, amelyek ezek kiküszöböléséhez vezethetnek. Természetesen csupán a gondok egy részét lehet külső segítséggel megoldani. A szakmai önbecsülés s az ebből fakadó szakmai igényesség a pedagógus személyiségétől függ. Számtalan olyan történelemtanár (s vannak közöttük szakképesítéssel nem rendelkezők is) tevékenykedik körünkben, aki a mostoha körülmények (a tantárgy megbecsülése, a tankönyvek, a tantervek, a taneszközök hiányosságai stb.) ellenére is kiemelkedő szakmai tevékenységet folytat. Nemcsak a tanítási órákon végzi el maradéktalanul feladatát, hanem versenyekre készíti fel diákjait, szakköröket vezet, publikál, közéleti tevékenységet folytat. Ezt a fajta pedagógusi magatartást nem lehet a külső körülmények által megteremteni. A teendők leginkább a megfelelő körülmények megteremtésére kell hogy irányuljanak. Ezek közül a továbbiakban a két legfontosabbat, a pedagógusok és a tankönyvek kérdését szeretnénk kiemelni.

a/ a magyar nyelvű és szellemiségű történelemtanár-képzés

Továbbra is az a meggyőződésünk, hogy a közoktatás alfája és omegája a pedagógus: a megfelelő emberi kvalitásokkal rendelkező és szakmailag is felkészült tanár. Az, hogy az iskoláinkon jelenleg történelmet oktatóknak közel a fele (lásd 2. ábra) szakképzetlen súlyos deformációkhoz vezet, hosszú távon pedig teljességgel tartahatatlant. Az európai uniós normák mellett saját igényességünk által diktált minőségi oktatás ugyanis teljesen más feltételeket kíván meg. A szakképzett és szakképzetlen pedagógusok közötti különbség nem csupán a lexikális tudásról szól, hanem mint a felmérésből kiderült a szakmai hozzáállásról is. A történelemből tanári oklevelet szerzett pedagógusok ugyanis kivétel nélkül valamennyi vizsgált kérdéskörben jobb eredményt mutattak fel: jobban törődnek szakmai fejlődésükkel, jobban kihasználják a taneszközök nyújtotta lehetőségeket, s ami a kisebbségi szempontrendszerünk alapján különösen fontos, nagyobb szerepet tulajdonítanak nemzeti történelmünk oktatásának. Ez utóbbi főleg a magyarországi felsőoktatásban oklevelet szerzőket jellemzi, akik az ottani – vélhetően színvonalasabb – egyetemi képzés során a nemzeti történelemből szerzett erős tárgyi tudás mellett nemzettudatukban is erősebbé váltak. Ezt a feladatot a jelenlegi helyzetben sem a pozsonyi sem pedig a nyit-

rai történelemtanár-képzés nem tudja betölteni (remélhetően a Közép-európai Tanulmányok Karának kiépülése változtat a helyzeten), hiszen az ottani tanszékeken még a magyar nyelvű oktatás sem megoldott, a magyar nemzeti történelem magyar szellemiségű oktatása pedig irreálisnak látszik. Erre csak egy olyan intézmény lehet képes, amelyenné remélhetőleg a komáromi Selye János Egyetem válik majd. Ezért is sürgető, hogy a kiépülő egyetem keretén belül minél hamarabb meginduljon egy komplex társadalomtudományi, s ezen belül egy történettudományi képzés is, amelyen a szakmai felkészültség egyfajta egészséges nemzeti elkötelezettséggel párosul.

A tanárképzéssel szorosan összefügg a pedagógusok szakmai továbbképzése, amely a szlovákiai oktatási rendszerben nem biztosított. Egyedüli lehetőséget a magyarországi nyári egyetemek⁶ és a már említett szlovákiai magyar szervezetek (SZMPSZ és TT) által szervezett rendezvények nyújtanak lehetőséget. Az igazi megoldást azonban a magyarországi rendszerhez hasonlóan az jelentené, ha a pedagógusok szakmai továbbképzése az oktatási rendszer szerves részét képezné. A jelenlegi rendszerben ugyanis a pedagógus nem motivált (a már említett szakmai önbecsüléstől hajtottak a kivételek) abban, hogy ezeken a rendezvényeken részt vegyen. Ezért történhet meg, hogy az SZMPSZ által szervezett nyári egyetem programjából kellő érdeklődés híján tavaly is kimaradt a történelmi képzés, idén pedig a Magyarországon meghirdetett program maradt el a gyér érdeklődés miatt. Van azonban egy réteg, amely mindezek ellenére rendszeres résztvevője a továbbképzéseknek és nyári egyetemeknek. A felmérés tapasztalatai alapján azt is mondhatnánk, hogy ők a történelemtanári társadalom krémje, hiszen a Magyarországon végzettekkel együtt szinte valamennyi vizsgált kérdésben ők mutatták fel a legprogresszívebb álláspontot. Az ő válaszaikból kiderül, olyan pedagógusokról van szó, akik komolyan veszik hivatásukat, s tudatosan igyekeznek növelni szakmai felkészültségüket.

Pedagógustársadalmunk másik komoly gondja a szakma elnöiesedése. Noha iskoláinkon számos kiváló munkát végző történelem-tanár nő tevékenykedik, a választások alapján mégis több negatívum mondható el róluk, mint a férfi tanárokról: ritkábban járnak továbbképzésre, ritkábban használnak falitérképet a tanítási órákon, a férfiaknál nagyobb mértékben fogadják el a magyar iskolák számára alkalmatlan tanterveket, s nem fordítanak kellő figyelmet a magyar nemzeti történelemre, valamint a szlovákiai magyarság történelmének tanítására. Igaz, ugyan hogy ez részben annak köszönhető, hogy a nők között nagyobb arányban található szakképzetlenek, mint a férfiak között. Ezek az eredmények azonban így is sokatmondóak, s arra mutatnak, hogy iskoláinkból sokszor hiányoznak az általában nagyobb kezdeményezőképtelenséggel rendelkező, az előírásoktól magukat jobban függetleníteni tudó, a családi kötelezettségeik miatt jobban leterhelt nőktől a szakmai fejlődésükre nagyobb időt szakító férfi tanárok.

Iskoláinkban nagyjából azonos arányban tanítanak történelmet a negyven év alatti, ill. fölötti pedagógusok. Sok azonban az olyan pedagógus, aki közvetlenül a nyugdíjkor előtt áll, s nem tudni, lesz-e fiatal, aki a helyére lépjen. Szakképzett fiatalokból ugyanis nagy hiányt szenvednek iskoláink. A 40 évnél fiatalabbak körében nagyobb a szakképzetlenek aránya, mint az idősebbeknél. S ezzel ismét a tanárképzés megoldatlanságához, másrészt viszont a pedagógusi pálya alacsony anyagi és erkölcsi megbecsüléséhez jutottunk vissza. Pozsonyban és Nyitrán évente több mint

egy tucat történelem szakos végez. Nagy részükből azonban nem lesz történelemtanár.

Hogy milyenek is jelenleg az iskoláinkon történelmet oktatók, azt nehéz néhány szóban kifejezni. A felmérés eredményei bizonyos képet azért adnak róluk. A kép azonban vegyes, vannak köztük ilyenek és olyanok. Mint annyi más szakma esetében. A különbség talán az, hogy más szakmákkal szemben a pedagógustársadalomban még mindig nem került előtérbe a teljesítmény szerinti elbírálás, s ez az átlagon alul teljesítőknek kedvez. Azoknak, akiket a kellő szakmai önbecsülés híján semmi sem készítet jobb munkára. Ezért lenne nagyon fontos elérni, hogy a többit teljesítők, akik időt és energiát nem sajnálva szabadidejüket saját szakmai továbbképzésükre fordítják, versenyekre készítik fel diákjaikat stb. megfelelő erkölcsi és anyagi megbecsülésben részesüljenek. Amíg ez nem történik meg, a közép-szer fog diadalmaskodni.

b) a tankönyvek kérdése

A második nagy gondot a megoldatlan tankönyvkérdés jelenti. Az a felmérésből is kiderült, hogy a jelenleg érvényes tankönyvek nem jelentenek megoldást a szlovákiai magyar iskolák számára. A pedagógusok és mindenekelőtt a diákok módszertani szempontból modern, áttekinthető, a tanulók életkori sajátosságainak megfelelő, mindezek mellett azonban európai, s egyben magyar szellemiségű tankönyveket várnak el. Ezek megteremtése talán még hosszadalmasabb folyamat, mint az egyetemalapítás. Először ugyanis az egész iskolai oktatásunk alapszemléletét kellene átformálni, majd erre alapozva új, a képességfejlesztésre és értékközvetítésre alapuló tanterveket kidolgozni. Olyan tanterveket, amelyek tartalmilag a szlovákiai magyar iskoláknak is megfelelőek. Ezekre alapozva lehet aztán megfelelő szakemberek által tankönyvírásba fogni. Az oktatási rendszer átalakításáról és teljesen új tantervek kidolgozásáról jelenleg is folynak a viták, s bizonyára meg is fog történni. A jelenlegi diákoknak és szüleiknek viszont nem mondhatjuk azt, hogy a mostani tankönyvek ugyan használhatatlanok, de sebj, mert 10 év múlva már jobb lesz a helyzet. Nekünk azonnali lépésekre van szükségünk. Ennek jegyében fordult 2003 őszén a Történelemtanárok Társulása az Országos Pedagógiai Intézethez, s terjesztett elő egy a szlovákiai magyar gimnáziumok számára készített tantervet. Az oktatási minisztérium a jelen dolgozat elkészítésének idején adta áldását erre a tantervre, így minden remény megvan arra, hogy a 2004/2005-ös tanévben már ez alapján tanítsanak gimnáziumainkban. Ezek a tantervek ugyan még mindig a hagyományos történelemtanítás módszereire épülnek, tartalmilag azonban újak, hiszen gerincüket a magyar nemzeti történelem alkotja. Persze a kisebbségi tapasztalatokon átszűrve, vagyis előtérbe helyezve olyan értékeket, mint a multikulturalitás vagy a tolerancia. Az új tantervek alapján végre külön történelemtankönyveket kaphatnak gimnáziumaink, amelyek remélhetőleg a 2005/2006-os tanévtől már használhatók lesznek.

Az alapiskolák esetében talán ettől is egyszerűbb megoldás kínálkozik a már meglévő és a pedagógusok, sőt a diákok által is pozitívan fogadott *Magyar nép története* című tankönyvsorozat használata által. Ehhez csupán a tanárok egy részének kellene azzal a régi beidegződéssel szakítani, hogy csupán azt és abból tanít, ami elő van írva; másrészt pedig meg kellene teremteni annak az anyagi háttérét, hogy ezek a könyvek minden magyar iskolás kezébe eljussanak. Az ideális persze

az lenne, ha a minisztérium fedezné ennek a költségeit, s így felszámolná azt a rejtett diszkriminációt, amely ezt a tankönyvsorozatot sújtja.

A tankönyvkérdés témakörét összegezve a legfontosabbnak a tankönyvválasztás lehetőségének megteremtése tűnik. El kell végre érni, hogy a pedagógus és az iskola az általa képviselt pedagógiai programmal összhangban maga válassza meg a használandó tankönyveket, és természetesen legyen miből választani. Hiszen úgy, ahogy a politikában természetesnek tartjuk a pluralizmust, ennek az oktatásban is tükröződnie kell. A tankönyvpiac liberalizálása mellett azonban fontos annak szakmai ellenőrzése is, hogy csupán szemléletünkben európai, a toleranciát, a mindenféle másság (nemzeti, vallási stb.) elfogadását és megbecsülését tükröző tankönyvek kerülhessen gyerekeink kezébe.

A történelemtanítás alapvető gondjainak felsorolását tovább lehetne folytatni, a tantárgy megbecsülésének, az iskolák taneszközökkel való ellátásának és más problémák felvetésével. Ezek azonban már meghaladják a jelen tanulmány lehetőségeit, s megoldásuk is komplexebb intézkedéseket követel. A pedagógusképzés és a tankönyvek problémája azonban megoldható, s talán meg is oldódik a közeljövőben. S ha ez így lesz, akkor a következő kérdőíves felmérés talán kevésbé lesz ilyen izgalmas, de mindenképpen megnyugtatóbb eredményekhez fog vezetni.

Külön köszönet Horváth Annának a kérdőívek számítógépes kiértékelésében nyújtott segítségéért.

Jegyzetek

1. Így fordulhatott elő, hogy a szlovákiai magyar diák Balassi, Széchenyi István vagy Deák Ferenc nevével nem találkozott tanulmányai során, arról viszont tanult, hogy Szlovákiának [sicc] milyen huszita hagyományai vannak.
2. Az említett változást jól példázza Bél Mátyás megítélése, akit a huszadik század első felében J. Škultéty még a legveszedelmesebb magyarónnak bélyegzett meg, a második világháború utáni időszak egyik legjelentősebb szlovák történésze viszont már megvédett, megmagyarázva Bél hungarus tudatát. Jelenleg pedig az egyik legnagyobb szlovák tudósként tartják számon, külön tananyag szól róla az általános iskolás tankönyvekben, s a beszercebányai egyetem is az ő nevét viseli. A szlovák historiográfia fejlődéséhez lásd Niederhauser 1990:181–206; Szarka–Sallai 2000:71–107.
3. Elsősorban Soóky László és Révész Bertalan írásaira gondolunk.
4. Jelen tanulmány megjelenése előtt a szlovákiai magyar gimnáziumok számára speciális tantervek jelentek meg, így a jelzet erre az iskolatípusra nem érvényes.
5. A kedvezménytörvény életbelépésével megváltozott helyzet sajnos a magyarországi lehetőségek bizonyos beszűküléséhez vezettek. Jelenleg ugyanis csak a határon túliak számára meghirdetett nyári egyetemekre jelentkezhetnek a pedagógusok (pl. történelemből az idén egyetlen ilyen magyarországi lehetőség kínálkozott), így az anyaországi pedagógusokkal korábban az ilyen rendezvényeken kialakított kapcsolatok megszakadnak.

Felhasznált irodalom

- Bartl, J. – Kaírek, L. – Otčenáš, M.: *Dejepis. Národné dejiny. Pre 2. ročník gymnázií*. Bratislava, SPN, 2002.
- Bartl, J. – Kamenický, M. – Valachovič, P.: *Dejepis pre 1. ročník gymnázií*. Bratislava, SPN, 2000.
- Dvořák, P. – Mrva, I. – Kratochvíl, V.: *Szlovákiai a középkorban és az újkor kezdetén*. Bratislava, Orbis Pictus Istropolitana, 1998.
- Dvořák, P. – Valachovič, P. – Kratochvíl, V.: *Az őskortól az ókorig*. Bratislava, Orbis Pictus Istropolitana, 1997.
- Fremal, K. – Chromeková, V. – Martuliak, P. – Chylová, E.: *Od praveku k novoveku. Dejepis pre stredné odborné školy a stredné odborné učilištia*. Bratislava, Orbis Pictus Istropolitana, 1997.
- Fremal, K. – Chromeková, V. – Martuliak, P. – Matejkein, S. – Chylová, E.: *Dejiny novoveku do revolučných rokov 1848-1849. Dejepis pre stredné odborné školy a stredné odborné učilištia*. Bratislava, Orbis Pictus Istropolitana, 1997.
- Knausz Imre (szerk.): *Az évszámokon innen és túl... Megújuló történelemtanítás*. Budapest, Műszaki Könyvkiadó, 2001.
- Kováč, D. – Kamenec, I. – Kratochvíl, V.: *Szlovákia az új évszázadban*. Bratislava, Orbis Pictus Istropolitana, 1998.
- Kováč, D. – Kopčan, V. – Kratochvíl, V.: *Szlovákia az újkor küszöbén*. Bratislava, Orbis Pictus Istropolitana, 1995.
- Kováč, D. – Lipták, L.: *Fejezetek a történelemből*. Bratislava, SPN, 1990.
- Kovács, L. – Simon, A.: *A magyar nép története I. A honfoglalástól a szatmári békéig*. Dunaszerdahely, Liliium Aurum, 1997.
- Kovács, L. – Simon, A.: *A magyar nép története II. 1711-től 1918-ig*. Dunaszerdahely, Liliium Aurum, 1998.
- Kovács, L. – Simon, A.: *A magyar nép története III. A XX. század*. Dunaszerdahely, Liliium Aurum, 2000.
- Kratochvíl, Viliam: *Problémy tvorby programového projektu výučby dejepisu v transformujúcej sa spoločnosti*. 2000, kézirat
- Miroslav D. – Kratochvíl, V.: *Találkozás a múlttal*. Bratislava, Orbis Pictus Istropolitana, 1999.
- Niederhauser Emil: *A szlovák történetírás a két háború között. Régión, I. évf., 2. szám, 1990, 181–206. p.*
- Szarka L.–Sallai G.: *Önkép és kontextus (Magyarország és a magyarság történelme a szlovák történetírásban a huszadik század végén)*. *Régión, XI. évf., 2. szám, 2000, 71–107. p.*
- Tkadlečková, H. – Skladaný, V. – Kratochvíl, V.: *A modern világ küszöbén*. Bratislava, Orbis Pictus Istropolitana, 1995.
- Tkadlečková, H. – Skladaný, V. – Kratochvíl, V.: *A világ az új évszázadban*. Bratislava, Orbis Pictus Istropolitana, 1996.
- Valachovič, P. – Kratochvíl, V. – Mucska, V.: *Az ókortól a középkorig*. Bratislava, Orbis Pictus Istropolitana, 2001;

Attila Simon

„There is a case”

Summary on the State of History Teaching at Hungarian Schools in Slovakia on the Basis of Questionnaire Survey

It is a well-known fact that the state and quality of native language teaching is of determining importance from the aspect of the Hungarian minority's present and future in Slovakia. Not dealing with the problems can be traced back to the lack of long-term development conception of education of Hungarians living in Slovakia, of which drafting could be realised only with the co-operation of professional organisations and politics, as well. Although, the experience of the past show the lack of such discussions.

History teaching at Hungarian schools in Slovakia bears all the illnesses of the domestic education. The crisis of history teaching in Slovakia (in Slovak and Hungarian language) started before the system changes. During the socialism this subject was to become the services of the system. The system changes that took place in (Czecho)slovakia from 1989 put history teaching to an entirely new situation. Renewal of history teaching in Slovakia from contextual point of view went relatively fast and smoothly. The country's interest on history teaching remained, since the new political leadership wanted to use it for its own legitimization again. Although, the ideological content was changed to international goals.

The study introduces the results of a survey based on questionnaires executed in autumn of 2003. It states that history teaching in Hungarian language schools in Slovakia fights with serious problems. Most of the respondents mentioned as problem the lack of suitable textbooks. This answer alternative was marked by more than two-third of the respondents. The second most frequent marked problem was the lack of qualification of history teachers with Hungarian spirit that was marked by more than half of the respondents. More than half of the pedagogues marked the lack of suitable teaching tools and qualified pedagogues, the rest of the pedagogues thought that the curricula were one of the reasons of the problems. From the given alternatives the less respondents answered the lack of a suitable further education system.

Summarizing the issue of textbooks the most important seems to be the creation of opportunities for choosing textbooks. It should be achieved that the pedagogue and the school through a pedagogical program would choose the textbooks to be used and of course that there would be an opportunity to choose. Besides the liberalization of the textbook market its professional control is also very important, to enable our children to get to books that reflect the acceptance and the valuation of tolerance, all kind of difference (national, religious, etc.).

At our schools teach history pedagogues over and under forty years of age in the same extent. Although, our schools are lacking in qualified young people. In the group of teachers younger than 40 the rate of unqualified people is low. And this again stems from the low financial and moral valuation of teachers - the unsolved problem of teacher education. In Bratislava and Nitra more than a dozen history teachers accomplish their studies. Although many of them does not work in this field.

FONTES HISTORIAE HUNGARORUM

DOKUMENTUMOK AZ ORSZÁGOS KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT TÖRTÉNETÉHEZ 1919–1936

ANGYAL BÉLA

LILIUM AURUM